

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav religionistiky

**Víra a náboženství
(Vztah víry a náboženství)**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Vladimír Smékal, CSc.

Brno 2005

Vypracovala:

Andrea Meluzínová

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením prof. PhDr.
Vladimíra Smékala, CSc. K práci jsem užila literaturu a pramenů uvedených v seznamu.

Melanie Čudová

Touto cestou bych chtěla poděkovat prof. PhDr. Vladimírovi Smékalovi, CSc. za jeho cenné rady, ochotu, velice lidský a obětavý přístup při vedení mé bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Katarině Václavkové-Petrovičové, Mgr. Radce Burgetové a Mgr. Marcelovi Javorovi za jejich pohotové rady a ochotu při konzultaci určitých pasáží této práce.

V nespolední řadě bych chtěla poděkovat mojí rodině a příteli za jejich trpělivost, podporu a zázemí.

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	3
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	5
1.1 VĚRA – OBECNÉ VYMEZENÍ POJMU - DEFINICE.....	5
1.1.1 Možné dělení věry.....	6
1.1.2 Poznatky kognitivní vývojové psychologie jako předpoklad vzniku věry?.....	10
1.1.3 Fowlerovo pojetí věry a stádia věry.....	12
1.1.4 Věra v kontextu judaismu, křesťanství a islámu	13
1.1.5 Oserův pohled na vývoj křesťana.....	15
1.1.6 Věra bez náboženství (Jako návod pro dnešního křesťana?)	16
1.2 NÁBOŽENSTVÍ – OBJASNĚNÍ VAZEB	20
1.2.1 Pojem náboženství - obecné vymezení pojmu - definice	20
1.2.2 Fundovo pojetí náboženství	22
1.2.3 Náboženství u Paula Tillicha.....	23
2 PRAKTICKÁ ČÁST	25
2.1 CÍL VÝZKUMU.....	25
2.2 VÝZKUMNÝ VZOREK	25
2.3 DOTAZNÍK	26
2.4 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU – ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	26
2.4.1 Co je pro Vás věra?.....	27
2.4.2 Co je pro Vás náboženství?	28
2.4.3 Co je pro Vás Bůh?	29
2.4.4 Kde věru nacházíte? Odkud ji berete/čerpáte? Kde se ve Vás zrodila?.....	31
2.4.5 Ztotožňujete věru a instituci náboženství?	32
2.4.6 Cítíte svoji věru jako živou?	33
2.4.7 Jste schopni do své věry zahrnout/ pojmout „živého Boha“?	33
2.4.8 Co si představujete pod pojmem „živý Bůh“?	33
2.4.9 Máte pocit, že Vaše věra reaguje na potřeby Vašeho života?	35
2.4.10 Jste schopni věřit bez náboženství? Nebo si myslíte, že byste věřili, jen kdyby náboženství nebylo?.....	35
2.4.11 Kdybyste mohli svoji věru vyjádřit jako nějaký symbol, jaký by byl?	36
2.4.12 Jak chápete postavu Ježíše Krista?	38
2.4.13 Myslíte si, že mají všechna náboženství něco společného?.....	39
2.4.14 V čem se podle Vás náboženství liší?	40
2.4.15 Existuje jiná věra než „náboženská“?	41
2.4.16 Věří každý člověk?	41
2.4.17 Důvěřujete své víře?.....	42

2.4.18 Zažil/a jste někdy krizi víry?	42
2.4.19 Pozorujete, že se Vaše víra mění (např. s přibývajícím věkem)? Jak? Co si myslíte, že má na tuto proměnu vliv?.....	43
2.4.20 Co/kdo ovlivňuje Vaši víru?.....	44
2.4.21 Má vědecký pokrok „negativní vliv“ na projevy víry tradičních náboženství a nových náboženských hnutí ?.....	44
2.4.22 Co je to „nevěra“? Je to stejné jako být ateistou?	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ	49
PŘÍLOHY	51
RESUMÉ	53

ÚVOD

Podnětem k sepsání této studie pro mne byla především neustále se v mém životě a také v oboru vynořující otázka víry. Snaha konečně ji uchopit a definovat její obsah, vždyť právě po něm neustále člověk pátrá. Nebo je to alespoň jeden z možných pohledů na víru. Tímto směrem bych chtěla vést svoji práci, tj. budu se snažit v teoretické části své práce ukázat různé výpovědi, které popisují obsah víry, tzn. hovoří o obsahu víry jako o rozhodnutí člověka přijmout svoji volbu víry.

Na vybraných příkladech psychologických studií chci demonstrovat, jakým způsobem se víra v člověku projevuje a jakými možnými stadii může víra procházet v průběhu lidského života.¹

Na základě rozličných výroků o víře ukážu alternativu pro možnou typologii víry právě podle obsahu těchto výroků o víře.

Vzhledem k tomu, že se moje práce jmenuje *Věra a náboženství* neopomenu jednu její část věnovat právě vztahu víry a náboženství. Proč je pojem víra v názvu na prvním místě? Je to dáno tím, že se budu snažit nastínit rozdíl² mezi „vírou v obecném slova smyslu“, jejíž význam se pokusím ukázat v následujících kapitolách práce, a „vírou náboženskou“, v jejímž případě budu usilovat o totéž.

Právě vztah víry a náboženství je klíčovým tématem mé práce, zejména její praktické části. Praktickou část jsem zvolila z toho důvodu, že víra není pouze slovem patřícím do filosofické či theologické otázky, ale je to především pojem pro živého člověka a jeho život. Formou dotazníku se ptám respondentů na jejich vztah k víře a náboženství. Hlavním cílem je zjistit, jak tyto pojmy chápou tzv. „věřící“, ale v neposlední řadě také „běžní lidé“, definující sami sebe jako „člověk bez vyznání“.

Tyto dva pojmy, tj. „člověk věřící“ a „člověk bez vyznání“ jsou pro mne základní, neboť toto dobrovolné (a vlastní) primární rozdělení respondentů chci konfrontovat s jejich odpovědi na otázky typu *Co je pro Vás víra? Co je pro Vás náboženství? a Zda je možná víra bez náboženství?* atd. A tímto způsobem ukáži, jak někteří dnešní lidé vnímají pojem víry.

Cílem práce není postihnout obraz víry v konkrétních náboženských formách. Pokud takto činím, dělám tak pouze ve vztahu ke křesťanské tradici, neboť tato forma náboženství je pro

---

¹ Výpovědi jsou ovlivněny výběrem autorů, nejedná se o striktní pravidla mající platnost u každého jedince. Takovéto tvrzení by bylo neúnosné.

² Pokud je vůbec možné tento aspekt víry „objektivně“ sledovat.

mne nejdostupnější³ a především tímto příkladem chci ukázat, jak se „křesťanský způsob myšlení“ prolíná s přístupem k víře či s vírou dnešního „člověka Západu“.⁴

Pokud bych měla charakterizovat svoji práci jediným souvětím, použila bych citát Sörena Kierkegaarda: *Avšak tou nejvyšší vášní člověka je víra. A zde žádná generace nezačíná jinde než generace předchozí, každá začíná znovu od začátku.*

---

³ Dostupnost křesťanství pro mou osobu neznamená to, že prosazuji „křesťanský“ přístup k pojmu věra a náboženství. Dostupností nazývám prostředí, které mi je nejbližší z hlediska utváření společnosti, do které jsem se narodila, nikoliv moje vlastní osobní stanovisko jak vykládat výše zmíněné pojmy. Nicméně tomuto vlivu se „neubráním“, ať se budu snažit o sebevětší „odstup“.

⁴ Typ „člověk Západu“ je ovšem zúžen na pozorovanou skupinu respondentů – viz praktická část.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část je malým rozbohem významu pojmu víra ve vztahu k autorům, které bych rozdělila do dvou pracovních skupin.

První skupina se dívá na víru z hlediska psychologie. Tento přístup k víře, přesněji k „vývoji víry“ v lidském životě jsem zvolila, neboť si myslím, že takový přístup je téměř nutný. Základem formování lidského Já, které definuje člověka je prožitek - zkušenost života a tuto stránku člověka je schopna IMHO zformulovat především psychologie. Psychologie je z tohoto hlediska schopna položit základy pro další vztahy, které člověk následně vytváří. Psychologie mi slouží jako základna pro popis prožitku člověka jménem víra.

Do druhé skupiny jsem začlenila tři autory, kteří - ač různými přístupy- jsou schopni vystihnout víru s ohledem na její nesdělitelnost.⁵ Nesdělitelnost víry se pro mne stala pojítkem mezi těmito třemi autory. Záměrně jsem volila při výběru autorů křesťanský kontext, neboť jsem chtěla postihnout vazby mezi různými výklady „křesťanské víry žité“ a „křesťanské víry“ – dejme tomu „tradiční či biblické“⁶.

Ačkoliv se v první kapitole snažím „křesťanské víře“ vyhnout, zbývající části jsou veskrze „křesťanské víře“ věnovány. Není tomu tak např. kvůli mé domnělé konfesní příslušnosti, ale z důvodu, který jsem zmínila v úvodu práce, tzn. myslím si, že ať chceme, nebo ne, naše životy jsou formovány historií spjatou s tímto náboženstvím. (Této tématice se chci věnovat především v praktické části.)

1.1 Víra – obecné vymezení pojmu - definice

Slovo víra je nositelem nepřeborné škály významů. Podle Horyny (1998, s.932) se pohybujeme od prostoru „domněnek“ a „mínění“ až k náboženskému personálnímu vztahu založeném na „důvěře“ v transcendentní protějšek člověka.

Přisuzuje víře právo na vztah k různým sférám, které nejsou dostupné prostředkům racionálního ověření, ale přesto je považován za nositele hodnoty pravdy a skutečnosti. Ačkoli víra v tomto smyslu není nositelkou všeobecně uznané skutečnosti, nelze jí právě tuto možnost všeobecně uznané skutečnosti upírat, neboť nejsme schopni její objektivitu vyvrátit ani potvrdit. (Pokud se tedy budeme spoléhat na rozumové prostředky potvrzení objektivit.)

---

⁵ Ani jeden z vybraných autorů nepracuje přímo s pojmem „nesdělitelnost“. Tento pojem je mou abstrakcí pro zdůraznění niterného pocitu každého jednotlivého člověka, který si je vědom své konečnosti.

⁶ „Tradiční“ či „biblickou“ vírou míním např. definici víry dle Creda.

Víra pro nás proto zůstává oblastí nejistoty, vynuceného spolehnutí na neověřitelné, a tudíž i projevem odvahy; pojem odvahy ve vztahu k víře můžeme dále rozvádět, např. jako odvaha ve vrženosti člověka do života atd.

Ve vztahu k náboženství se objekt víry stává prvkem jistoty, kterou poskytuje „náboženská víra“.

Horyna (1998, s. 232.) rozlišuje mezi anglickým termínem *belief*, tj. jako víra, že „určitý jev je, či nastane“ a termínem *faith*, tj. „náboženská víra“ jako „víra v“.

Víra může podle tohoto dělení vystupovat jako důvěra, tj. jako pojem v sociálních vztazích, nebo lépe pro vystižení pozitivního sociálního vztahu k jiné osobě či osobám. Při tomto tvrzení vychází z toho, že víra je syntézou celého spektra projevů duchovních sil člověka.

Víru je možno nahlížet buď jako protiklad k racionálnímu poznávání, hodnocení, anebo především jako protiklad k rozumu coby verifikačnímu zdroji.

Ovšem, pokud uchopíme předešlé tvrzení z „jiného konce“, dostaneme se k definici víry jako důsledku, právě výše do protikladu stavěného, racionálního poznávání.

Horyna (1998, s. 232.) upozorňuje na použití pojmu víra u novoplatoniků, jejichž definování víry jako vztahu poznávající bytosti k poznávanému, myslícímu a tvořícímu jsoucnu je de facto vodítkem k základům náboženského vymezení víry, zejména ke křesťanskému pojetí víry jako víry v Boha.

Horyna (1998, s. 232.) také ukazuje na hranici víry a její transformaci ve slepou náboženskou víru, která se stává omezením pro definice předmětu víry jinou stranou; tímto se snaží ukázat, že pravost víry je dána jejím respektováním věr ostatních. Potvrzení pravosti víry je neustálým neklidem a konfrontací s pochybami a „nevírou“, jak je definována např. u Karla Jasperse v tzv. mezních situacích, jako je např. smrt, vina a utrpení.

1.1.1 Možné dělení víry

Je tedy patrné, že víra je vícedimenzionální koncept, do jehož obsahu si každý může dosadit, „co je mu líbo“ – „předmět víry si udává každý sám“.

Existuje celá řada definic víry, jejichž náplň se dá „rozdělit“ do několika okruhů/ typů. Já zdůrazňuji následující:⁷

⁷ První čtyři definice víry, charakterizují slova jistota, důvěra, přesvědčení a uznání. „Definice“ víry omezené těmito slovy nemusíme vztahovat k náboženství. (I když mnou vybraný kontext pro tato slova ve většině případů k náboženství zavádí.) Konečným příkladem je „definice víry náboženské“, která je opět jedním

Víra jako jistota

Tvrzení, že si jsem něčím jist, že tomu tak opravdu je. Např. v listě Židům 11,1...*Je to jistota v tom, co s nadějí očekáváme, ale co ještě zatím nevidíme.*

Víra jako důvěra

K tomuto nadpisu mně svádí Kierkegaard a jeho dílo *Bázeň a chvění*, které vykládám jako vyznání důvěry v Boha. Tato důvěra je založená na bázni před Bohem a také na obrovské síle – daru síly vytrvat v důvěře k Bohu a jeho příkazům. Sám Kierkegaard (1993, s. 29.) říká, že víra je ...*věcí nejvyšší. Je pohybem do absurdna. Jde o pohyb k Bohu. Neboť Bůh je láska. ... Víra je paradox, který je v stavu udělat z vraždy svatý a bohulibý čin; je i tím paradoxem, který Abrahámovi Izáka vrací.* (Kierkegaard, 1993, s. 46.) Náplní této „důvěry“ je paradox víry. Opuštění etiky a davu. Vztažení se ke smrti a jedinci. Prožitek víry jako moci Boží lásky. *Abrahámov příběh znamená teologickou suspendací etiky. Jako jedinec přerostl Abrahám vše, co je obecné.* (Kierkegaard, 1993, s. 57.)

Celý příběh o Abrahámovi je vyprávěním, jak bylo kdysi absurdno ve své původní existenciální podobě považováno za pravdu. Absurdno, nebo-li absolutní paradox se dotýká náboženské existence trojím způsobem, tzn. člověk stojí bezprostředně před Bohem, bohočlověk Kristus pro mě zemřel a jednotlivec, pakliže obětuje Bohu to, co je mu na světě nejdražší, právě tím svůj svět získá nenarušený zpět. *Aby člověk vsadil svou existenci na tuto absurdní pravdu, musila etická, sebe samu volící existence, přejít do stadia víry. A takový přechod se uskutečňuje v nekonečné rezignaci skrze bázeň a chvění. Touto cestou se Abrahám stává otcem víry. V bázni a chvění suspenduje lidské Já sílu své svobody a vzdává se moci, která je jediná s to obnovit rovnováhu jeho existence.* (Janke, 1994, s. 57.)

Příklad Kierkegaardovy „definice víry“ jsem zvolila jako ukázkou toho, že nejen dnešní člověk, ale již člověk Kierkegaardův žije v tzv. uspěchané době, která posouvá víru do pozice skoro až jednodenního zážitku a tím jí upírá proces putování za poznáním víry s celoživotní platností a zážitkem nesoucím se v srdci člověka od bujného mládí až do okamžiku smrti. Moderní doba, podle Kierkegaardova, zbavuje víru jejího statusu víry, a nahrazuje víru něčím, co je jako víra chápáno, ale přitom vírou není. (Kierkegaard, 1993, s. 7.)

„z mnoha“ příkladů bez nároku na obecně platné uznání. Výstupy mého výběru „definic“ rozeberu později.

Víra jako přesvědčení

Hartl (2000) říká, že víra je přesvědčení o existenci pravdivosti určitého jevu, který jednoznačnými důkazy nelze potvrdit, ani vyvrátit.⁸ Víra může být jak přesvědčení o pravdivosti určitého tvrzení, tak i přesvědčení o reálné existenci nějakého jevu. V tomto smyslu můžeme termín víra využít ve vztahu k existenci předmětu náboženství, nebo ve vztahu k fantazii.

Víra jako souhlas/ uznání

Nejpříhodněji tuto situaci vystihuje de Chardin, který drží víru *jako souhlas naší inteligence s nějakou obecnou perspektivou vesmíru*. Za aktivitu slova věřit pokládá *provádět intelektuální syntézu, tzn. přijímáme-li jako pravděpodobnější, určitý závěr, který svou kosmickou šíří či časovou vzdáleností přesahuje všechny analytické předpoklady*. (de Chardin, 1998, s. 20.)

„Víra náboženská“

Hexham (1994) definuje „náboženskou víru“ jako závazek určitého způsobu života a přijetí pravidel náboženské obce.

Duda (1994) vidí „náboženskou víru“ jako vztah s Bohem, do kterého vstupujeme na základě poznání.

„Víra náboženská“ versus „víra nenáboženská“?

Všechny uvedené definice víry se zakládají na slovech poznání, přijetí, důvěra, přesvědčení, jistota. Tato slova jsou výrazem postoje člověka k předmětu jeho víry. Všechna tato slova nesou jeden charakteristický znak, tj. člověk hledá ukotvení pro svoje tvrzení tím, že přikládá potvrzující slůvka tohoto typu.

Aniž bych se pouštěla do pátrání po odpovědi na otázku, kde jsou hranice mezi „vírou náboženskou“ a „vírou v obecném znění“, ukazují, ačkoliv ani jednu z nich nevymezují do konečné podoby, že obě skupiny hledají ukotvení pomocí stejného prostředku, tzn. prostřednictvím podobných potvrzujících „citových“ slůvek.

---

⁸ Tato první část Hartlovy definice je shodná s Horynovou definicí víry v kapitole 1.1, tj.: Ačkoli víra v tomto smyslu není nositelkou všeobecně uznané skutečnosti, nelze jí právě tuto možnost všeobecně uznané skutečnosti upírat, neboť nejsme schopni její objektivitu vyvrátit ani potvrdit.

Z uvedeného vyvozují, že se jedná o jeden z možných rysů či jednu z vlastností víry, kterou se dané definice snaží postihnout. Tuto vlastnost nazývám stabilita ve víře. Vycházím z toho, že člověk, jehož „postoj k“ není založen na empirii, tuto empirii nahrazuje slovy tohoto typu. Účelem je získání vážnosti pro slovo víra a zároveň také vymezení a odlišení pojmu víra od jiných. Což je konec konců účelem každé definice.

V závěru tohoto oddílu budu v daném tématu pokračovat výčtem vlastností víry v podání Opatrného.

Jak rozdílně (lépe rozhodně) vymežit „víru náboženskou“ a „víru nenáboženskou“? Je to vůbec možné?

„Nenáboženská víra“ nemá empirické důkazy. Proto v „nenáboženské víře“ věříme v něco, co se na empirických důkazech nezakládá, a přesto považujeme předmět své víry za tolik důležitý, že náplň naší „nenáboženské víry“ jednoznačně neodsoudíme jako falsum. Ponecháváme si volbu, že např. s vědeckým pokrokem dojde k ověření předmětu naší víry a tím se naše víra promění ve fakticitu. Nebo naopak věda naši víru vyvrátí a za předpokladu, že se spoléháme na vědecké, tj. empirické potvrzení pravdy, tuto víru opustíme. Možností také je ponechat si neverifikovanou víru i nadále, přesně podle znění úvodní definice „nenáboženské víry“, tj. jako víry nezakládající se na empirickém potvrzení.

Pokud se budu držet Horynovy definice „náboženské víry“ jako *faith*, tj. „víry v“, pak se nedoberu rozdílu mezi „náboženskou“ a „nenáboženskou vírou“. Neboť „víru v“ mohou prožívat i nenábožensky, např. jako víra v UFO.

K definici „náboženské víry“ jako „víry v“ bych přidala znění „nenáboženské definice víry“, tj. víry bez empirických důkazů a dodržování kultovních praktik a tím bych se s „definicí náboženské víry“ vypořádala. „Náboženská víra“ je tedy „vírou v“ (vhodná je i víra v přesah člověka) bez empirických podkladů a zároveň je tato víra doprovázená projevy, jako jsou dodržování kultu, který je slučitelný se samotným předmětem víry.⁹

Důležité je si také uvědomit, pokud se pustíme na pole tak různorodé jako víra, že je doslova nutností rozlišovat mezi tím, zda usilujeme o „obecnou“ definici víry či zda se pokoušíme o výčet jednotlivých vlastností víry. Vhodněji toto tvrzení mohu ukázat na popisu **vlastností víry u Opatrného (1995), který vlastnosti víry dělí na:**

- **personálně dialogický akt víry,**

⁹ Horyna (1994, s. 26.) spojuje „náboženskou víru“ se „svatostí“; „víra náboženská“ se pojí s aspektem náboženství, tzn. je to vztah ke svatému, *o sobě náboženskému*.

- životní styl,
- naukový rozměr,
- morální důsledky,
- sociální rozměr.

Přičemž vypsání vlastností víry se navzájem nepopírají. Mohou být součástí obsahu jedné definice, aniž by v ní byly přímo vyslovené. Vždyť definice víry jako přesvědčení o existenci či pravdivosti určitého jevu, který jednoznačnými důkazy nelze potvrdit ani vyvrátit, nevyklučuje to, že tato definice zahrnuje např. dialog s předmětem naší víry a že se naše víra odráží i v našem způsobu života atd. Opatrného vlastnosti víry IMHO kopírují „významy víry“ u Horyny (viz 1.1), přičemž Horynovy „významy“ víry je možné pojmout i jako jednotlivé konkrétní definice víry zasazené do vybraného kontextu, např. víra jako důvěra v sociálním vztahu.

1.1.2 Poznatky kognitivní vývojové psychologie jako předpoklad vzniku víry?

Kognitivní vývojová psychologie se zabývá tzv. vývojem Já-identity a s tím souvisejícími morálními aspekty.

Představitelem tohoto směru je J. Piaget, který ve své teorii vývojových stadií řeší otázku vztahu dědičnosti a výchovy. Základní tezí je, že porozumění morálním pravidlům a sociálním konvencím musí odpovídat celkové úrovni kognitivního vývoje jedince. Piaget vysvětlil, že zdravý člověk projde během svého života čtyřmi různými světy myšlení.

1. Senzomotorické stadium.

2. Předoperační stadium - charakteristické užíváním a postupným ovládnutím jazyka.

3. Operační stadium - použití abstraktních pojmů.

4. Ideologický způsob morálního usuzování, tzn. mladiství jsou schopni vytvářet pravidla pro svoje chování i v takových situacích, ve kterých se ještě nenacházeli.

Každé období je charakteristické tím, že vykazuje konkrétní omezení ve schopnosti člověka přemýšlet.

Piagetovým následovníkem byl **Lawrence Kohlberg**, který na jeho stadiích kognitivního vývoje založil svá stadia mravního vývoje.

Kohlberg tvrdí, že dosažení vyšších stadií kognitivního vývoje nezaručuje, že bude dosaženo vyšších stadií mravních. A navíc, schopnost lidí uvažovat ve složitých mravních pojmech nezaručí, že jejich chování bude v souladu s jejich mravním myšlením.

Lidé, kteří ještě nemají vybudovanou zdravou identitu se mnohdy chovají, jako by to nebylo v souladu s jejich schopností mravně přemýšlet. Kohlberg zkoumá schopnost lidí uvažovat mravně v abstraktních situacích. Přesto lze tvrdit, že lidé, kteří dosahují vyšších mravních stadií, jsou schopni se morálně chovat i v běžném životě.

Kohlberg předkládá tři úrovně mravního myšlení:¹⁰

1. Předkonvenční úroveň - zaměřenost na trest a poslušnost.

2. Naivní instrumentální hédonismus.

3. Konvenční úroveň. Dosáhnutí tohoto stadia vyžaduje značný pokrok v mravním myšlení. Člověk v tomto stadiu má vyvinutý etický kodex, který v sobě zahrnuje pocity a potřeby druhých.

Konvenční úroveň je dělena na sedm dalších stadií, přičemž já se soustředím na poslední tři, která Kohlberg nazývá **postkonvenční morálkou**.

Stadium 5: Společenská smlouva. Lidé si uvědomují, že *zákony byly udělaný pro člověka, a ne člověk pro zákony* (West, 2002, s. 149.) Účelem zákonů je bránit práva člověka, a ne je porušovat. Člověk v tomto stadiu řeší mravní dilemata plynoucí jako by z individuálního přístupu k normě. Do tohoto stadia se dostává asi 15% lidí kolem třicátého roku svého života.

Stadium 6: Univerzální etika. Člověk se řídí univerzální zásadou, že *hodnota jediného života se stává důležitější než názor většiny*. (West, 2002, s. 149.) Tohoto stadia dosahuje velmi málo lidí, jako příklad Kohlberg uvádí Martina Luthera Kinga mladšího nebo Ghándího.

---

¹⁰ Kohlbergovy úrovně mravního myšlení se staly předmětem kritiky **Carol Gilliganové**, která jeho pojetí připouští, ale nazývá ho morálkou charakteristickou pro muže. Tato morálka je založená na příběhu o Abrahámovi a Izákovi, který by byl schopen obětovat Izáka Bohu. Oproti tzv. ženské morálce je založená na příběhu o Šalamounově soudu se dvěma ženami o dítě, v němž se pravá matka dítěte vzdá, aby ho ušetřila smrti. Ženskou morálku nazývá morálkou péče, základem je zjednodušené třístupňový model (s přechodovými stadii): **egoismus-péče o druhé, ovládnutí druhými- syntéza schopnosti samostatného rozhodování s péčí o druhé**. (West, 2002.)

Gilliganovou v této práci dále nerozvádím, ale rozhodně by byl zajímavý výzkum v němž by se zohlednilo mužské a ženské pojetí víry, např. i na základě tezí této autorky.

Stadium 7: Konečné stadium. Toto stadium je také nazýváno jako náboženské. Kohlberg o něm říká, že je mystické a že je dosažitelné až v posledních letech života. Je pocíťována jednota s vesmírem či s Bohem, tedy *velký kontrast k pocitu dítěte, že ono je středem vesmíru.*¹¹ (West, 2002, s. 150.)

1.1.3 Fowlerovo pojetí víry a stadia víry

Fowlerovo pojetí víry

Fowler (1976) definuje víru jako orientaci lidí na nejvyšší prostředí, které hodnotí jako nejvážnější a nejdůležitější v celém svém životě, např. v křesťanství je tímto prostředím Bůh a jeho království.

Fowler neztotožňuje víru a náboženství, dokonce upírá rovnost víře a víře v osobního Boha. Víra je z velké části tichá, nevyslovená, je to všeobecná kvalita vědění a vztahování. Náboženství je však již zvláštní vyjádření víry, které usiluje o zviditelnění tohoto nejvyššího prostředí.

Vývoj víry u Fowlera

James Fowler zkoumal stadiální vývoj víry v návaznosti na výzkum Piageta a Kohlberga. Tvrdil, že *každé stadium víry definuje jiný kognitivní a emoční způsob vytváření smyslu.* (West, 2002, s. 154.) Vycházel ze stejného tvrzení jako Kohlberg a to, že pokrok v kognitivních a mravních stadiích je předpokladem pro postup do vyšších stadií víry, ale zdůrazňuje, že pouhý pokrok v těchto oblastech nestačí, aby zajistil také posun k vyšším stadiím víry.

Fowlerova stadia nejsou spjata s konkrétním náboženským systémem nebo přesvědčením. Neptají se po tom, co je obsahem víry, ale spíše jakým způsobem je víra prožívána a jaké nese charakteristické znaky. Přejechy mezi jednotlivými stadii se dějí ve formě zvrátů, tj. jako vnitřní či vnější konflikty. Přičemž není možné, aby se některé ze stadií přeskočilo, nebo vynechalo.

Stadia víry:

1. Primární víra. Období od narození do čtyř let. Víra je zde charakterizována jako důvěra, která vede k naději. Klíčový je vztah k rodičům, který pak dítě rozvíjí do vztahu ke svému okolí.

¹¹ Viz naivní instrumentální hédosnimus.

2. Intuitivně-projektivní víra. Čtyři až sedm let života. Převažuje dětská představivost, tzn. pohled na svět je utvářen „magickými brýlemi“. Děti si Boha představují v lidských pojmech jakožto *bytosť, která přímo reaguje na dětské činy*. (West, 2002, s. 155.) Dítě je ovládáno egocentrismem, tj. myslí si, že každý vidí Boha jako ono.

3. Myticko-prozaická víra. Období školního věku dítěte. V tomto stadiu se vzhlíží k autoritám, u kterých dítě vyhledává potvrzení svých názorů.

4. Synteticko-konveční víra. Období dospívání. Zásadní jsou v tomto období vztahy, respektive loajalita ve vztazích. Problematické je, když tato loajalita přeroste v nekritické přijímání hodnot. Lidé se v tomto stadiu soustřeďují spíše na hodnocení např. lidí, církve atd. podle skupin, do kterých patří, než-li podle jejich vlastností. Dospívající tíhne k většině.

5. Individuačně-reflexivní víra. Mladý dospělý. Toto období by mohlo nést pracovní název „období hledače“. Člověk se snaží zjistit, čemu opravdu věří. Rozlišuje lidi jako jednotlivce, nikoliv podle toho, k jaké skupině se hlásí. Toto období charakterizuje West (2002, s. 156.) citátem Josepha Campbella : *Když se ustanoví osobní víra, lidé se stávají sluncem, které vyzařuje své vlastní světlo, spíše než měsícem, který odráží světlo druhých*.

6. Spojující víra. Střední věk a dál. Je to období třídění a přehodnocování. Jeho silná stránka je v poznání, že každá víra v sobě nese pouze zlomek pravdy, či pouze *částečné porozumění pravdě a smyslu*. (West, 2002, s. 157.) Pokud bychom se při vyslovení tohoto tvrzení vrátili o pár stránek výše, zjistíme, že jsme se dopracovali k Horynovu varování o zvrhnutí víry ve falešnou náboženskou víru. Základem pro „pravou víru“ je respektování věr ostatních. Což by se dalo použít i pro formulaci o zdravém jedinci a k následné diskuzi např. o ideální společnosti.

7. Univerzální víra. U tohoto stadia není uvedena věková kategorie, jako u ostatních stadií; je u něj poznámka *nesmírně vzácné*. V tomto stadiu „svět kolem člověka obsahuje všechny bytosti“. (West, 2002, s. 157.) Toto stadium je slučitelné s Kohlbergovým předposledním a posledním stadiem postkonvenční morálky. V tomto bodě jsou výjimečné osobnosti, jako Ghándí či matka Tereza, nebo lidé „tohoto typu“, o kterých nevíme. Každopádně to jsou lidé, kteří jsou schopni osobní oběti a zjistí, že v této oběti nalézají nikoliv utrpení, ale radost!

1.1.4 Víra v kontextu judaismu, křesťanství a islámu

Každé náboženství pokládá za objekt své víry něco jiného. A z tohoto pojetí pak vychází definice víry v prostředí daného náboženského systému. V této kapitole nastíním, jak by zněla definice víry ve třech nejrozšířenějších monoteistických náboženských systémech.

Víra v judaismu

Hebrejským termínem pro víru je *emuna*, tj. naprosté a bezvýhradné spolehnutí na Boha spojené s neochvějným přesvědčením o jeho existenci. Jak můžeme doložit výroky ze Starého zákona, je víra považována ze nejvyšší ctnost. V knize *Genesis* Abrahám uvěřil Hospodinovi, že mu dá syna. Abraháмова víra se pak stává symbolem víry celé židovsko-křesťanské tradice.

V knize *Izajáš 7,9* ...*praví Panovník Hospodin : ...nebudete-li pevní ve víře, neobstojíte!* Papoušek (2003, s. 211.) poukazuje na to, že ačkoliv je víra vysoce ceněnou hodnotou, tak není v celé Bibli vymezen její obsah. Nikde se nepíše o tom, co víra je. Pouze se normativně přikazuje, jak se máme ve víře chovat a co nás ve víře čeká. Základní věroučné články judaismu se ustanovují až v období střetu s křesťanstvím ve středověké židovské filosofii, které jsou znatelné u velikána Maimonida v podobě tzv. *Třinácti článků víry*. (Papoušek, 2003, s. 211.)

Víra v islámu

Arabský pojem *imán* je následovníkem islámu, tzn. víra je v islámu chápána sekundárně. Toto tvrzení „ve vyhrčenější podobě“ by se dalo např. chápat jako behaviorální přístup v psychologii. Převáděno na vztah islámu a víry, tzn. že teprve za předpokladu pečlivého dodržování náboženských předpisů, přesněji náboženských povinností/*fard*, vzniká víra v srdci člověka. Islám požaduje po člověku aktivitu, ze které se mu dostává víry. Další částí víry je uznání islámské věrouky.

Ačkoliv takto pojatá víra je jakoby produktem islámu, je nutné zdůraznit, že víra je vyšší kvalitou než samotné dodržování náboženských stanov. Tento vztah je vzájemně podmíněn (Mendel, 2003, s. 645.) : ...bez islámu není imán a bez imánu nelze dosáhnout kvalitativního posunu v lidském životě..., jenž je založený na konání dobra z úcty k Bohu.

Víra v křesťanství

Víra je vztahem člověka k Bohu, jejímž prostředníkem či zprostředkovatelem je osoba Ježíše Krista.

Víra v křesťanském pojetí je vírou dialogickou. Nazývám ji tak z toho důvodu, že už v jejím základním teologickém spise - v Bibli, knize vypovídající o Zjevení Božím, je velké množství různých výpovědí. Někteří právě tyto rozdílnosti nazývají protimluvy nebo je

alespoň využívají jako argumentů k doložení zmatenosti a nepravosti křesťanské věrouky již v jejich základech.

Praktikující křesťan/ věřící reaguje na odlišné podoby Bible jako na vyjevování se Boží zvěsti v různých polohách, a tudíž v nich nenalézá rozporu. A právě tato pouť dějinami, jak je zapsána v Bibli, je základem pro výše zmíněnou definici křesťanské víry jako víry dialogické. Nový zákon podává tři pojetí víry. V synoptických evangeliích souvisí víra s překonáváním strachu. Pavel vykládá víru jako dar Boží a trvání v lásce. Pro Jana je přijetím Ježíše Krista a jeho následování.

Od doby prvního vatikánského koncilu se hledá východisko pro „nové“ vymezení víry, jejíž cesty se ubírají přes důvěru, zkušenost a porozumění. (Horyna, 2003, s.493.)

1.1.5 Oserův pohled na vývoj křesťana

Oser (1980) se také snažil zachytit vztah mezi morálním vývojem jedince a vírou. Celý jeho průzkum probíhal tak, že předkládal dětem různé druhy náboženských problémů a zaznamenával jejich reakce na tyto problémy.

Na rozdíl od Fowlera, který svůj výzkum nevztahoval ke konkrétnímu náboženskému systému, Oser se cíleně zaměřil na křesťanskou populaci. Z tohoto důvodu lze tvrdit, že tento výzkum zjišťoval, jak člověk ve svém vývoji uchopuje pojem osobního Boha.

Oser vytvořil pět stadií:

První období je vázané na představu dítěte o jeho rodiči, tzn. že z této představy o rodiči vzniká představa o Bohu. Hlavním faktorem je velikost a tvořivá funkce Boha, který plní jejich přání jako kouzelník.

Druhé období. Toto období se řídí heslem „něco za něco“. Pokud Bůh nesplní přání dítěte, je pak nahlížen jako nespravedlivý.

Třetí období. Zde platí pravidlo o Bohu, který vše vidí. Proto, pokud se dítě nechová tak, jak by mělo, uráží Boha.

Čtvrté období. Postava Boha přestává mít fyzické rysy, tj. dochází k chápání Boha jako pojmu, nabývání abstraktnější roviny. Bůh je chápán nejen jako obecně platný tvůrce mravního řádu, ale také jako vnitřní zákon v každém člověku

Páté období. Dochází k uplatňování tohoto řádu v praxi, tzn. člověk usiluje o společnost, ve které bude lidská důstojnost samozřejmá.

Na tomto příkladě jsem chtěla ukázat, jaký je možný výstup vztahu jedince a víry (z pohledu psychologické typologie), pokud se zaměříme na studium víry v kontextu konkrétního náboženství, v tomto případě křesťanství. Víra je po celou dobu vývoje jedince pocíťována jako víra v osobního Boha.¹² V jednotlivých fázích vývoje ovšem dochází k transformaci pojetí tohoto osobního Boha. V procesu „zdravého vývoje zdravého křesťana“ je postava Boha z nebes přenesena do duše člověka, který se snaží konat dobro pro své bližní. Tudiž v ideálním případě nedochází v žádné fázi vývoje křesťanské víry, která samozřejmě koresponduje s výchovou jedince a s přesvědčením o správnosti jeho víry, k oddělení víry od pojmu osobního Boha jako ústředního předmětu víry.

1.1.6 Víra bez náboženství (Jako návod pro dnešního křesťana?)

Ve stejnojmenné knize se Funda (1993) zabývá otázkou, kde jsou kořeny sekularizace. Sekularizaci chápe jako „odnáboženštění“ víry. Základ pro toto svoje tvrzení nachází již v samém křesťanství (paradoxně). Ukazuje nám, že právě v Kristově požadavku nahrazení náboženského rituálu obětí je počátek konce náboženského pojetí křesťanství. Nejsm si jista, zda bych zobrazený moment nahlížela stejně striktně jako autor, ale přesto nezpochybnuji, že se právě na tomto místě rodí jiné pojetí víry. Dokonce nevylučuji, že je zde položen fundament pro zcela novou víru. Alespoň z pohledu dnešního západního člověka – to zdůrazňuji- je možné chápat Ježíšovo pojetí víry tímto způsobem. Abych vysvětlila svoji poslední větu: Zastávám názor, že i když se obecně chápe Kristova zvěst jako odlišná, tvrzení o tom, že se stala základem pro sekularizaci nebo alespoň pro nenáboženské pojetí víry, je opodstatněné až z pohledu člověka dnešní situace. Přinejmenším ale musím připustit, že v křesťanství existovaly, velice zjednodušeně, alespoň „dva proudy víry“. Tj. tendence k obřadu a tendence k niternému prožitku. „Oba proudy“ se navzájem prolínaly a nemusely se ani vylučovat - to se dělo pouze v jejich radikálních podobách. A troufám si říci, že alespoň na poli křesťanství v organizované podobě tyto tendence existují i v současnosti. Otázkou ale neustále zůstává, jak ježíšovská zvěst ovlivnila např. dnešního člověka Západu „bez vyznání“, ve smyslu nekřesťana, pokud takový člověk o sobě vypoví, že instituci křesťanského náboženství neuznává, a přesto se považuje za věřícího. Jestliže takový člověk sdílí hodnoty lásky, naděje, pomoci atd., pak snad můžeme Fundovi přitakat. Tzn. je hodně pravděpodobné, že „Evropana“ křesťanství ve svých obou rovinách (akce versus kontemplace) ovlivňuje i nevědomě.

¹² Viz definice křesťanské víry výše.

Funda svoje názory obhajuje tím, že dnešní „Evropan“ křesťanství nezná. Říká: *Přestože rosteme z křesťanské minulosti a přestože křesťanství je živou skutečností naší přítomnosti, je nedostatek základní a solidní informace o křesťanství v našem kulturním prostředí více než žalostný.* (Funda, 1993, s. 14.)

Možné výroky o víře v podání Fundy (1993):

Věra jako bezvýhradný vztah důvěry Bohu, jako svrchovanému pánu života a světa.

(Funda, 1993, s. 19.) Věra jako přesvědčení, že Bůh je. Věra jako „věra v“, např. věra v Boha. Věra jako jistota, že Bůh je. Věra jako neprokazatelná, ale věřená jistota o Boží jsoucnosti. (Funda, 1993.)

Ačkoliv různými formami, neustále vypovídáme o víře v Boha.

Jinou formou je: Věra jako poloha života, ve které člověk vyznává, že jej něco přesahuje. Věra jako výzva! Věra jako vnímání života.

Uvedené výroky o víře v podání Fundy (1993) nejsou dva tábory protikladů (jak by se také daly chápat). Každý výrok z první skupiny může být součástí výroků druhé skupiny. Jedná se o ukázkou toho, jak těžké je pojem věra zobecnit. Upozorňuji, že v tomto případě hovořím o víře ve smyslu víry křesťanské v reflexi na Fundu.

Tři fáze křesťanské víry (Funda, 1993, s. 70) :

1. Očekávání Mesiáše, tj. Příchodu vzkříšeného Krista.
2. Mesiášskou událostí bylo samotné ukřižování Ježíše; podle Pavlovského: *Kristus zemřel za naše hříchy a byl vzkříšen.*
3. Mesiášská událost je shodná s životem Ježíše, tj. žijme život Ježíšův!

Mimo tzv. „třech fází vývoje víry“, míněno v Bibli, dělí Funda křesťanskou víru na dalších pět větví v praxi (katolicismus, snahy o domýšlení přírodních věd, nenáboženská interpretace křesťanské víry, charismatická hnutí, věra jako revoluce).

Těmto skupinám je společná věra v Boha Stvořitele, všemohoucího a vševědoucího, Boha, kterého nelze zaměnit se stvořením. O tomto Bohu vyznává křesťanská věra, že poslal svého Syna, Ježíše Krista, aby vykoupil člověka svou krví z hříchu a smířil jej s Bohem. ...*věra očekává druhý Kristův příchod ... do tohoto příchodu vyčkává boží lid, tj. církev. Církev žije z moci Ducha svatého, který je dárce víry a nového života.* (Funda, 1993, s. 102.) Přičemž

každá z těchto skupin zdůrazňuje některý z těchto aspektů křesťanské víry více nebo naopak méně, popř. přidává jiná tvrzení.

Uvedená transformace vyznání víry ve Fundově podání je součástí věroučného systému celého křesťanství, tj. zmíněných pěti skupin křesťanství podle důrazu na různé kladené tendence v těchto skupinách.¹³

I přes toto rozdělení se nám snaží Funda dokázat, že pro současníka je velice těžké věřit v biblickou zvěst v tomto provedení, tzn. dnešní člověk je schopen uznat dobovou podmíněnost vzniku biblického materiálu, ale již není ochoten uznat historickou fakticitu biblických zázraků.

Proto rozlišuje mezi věroukou, tj. již diskutovaným tématem vyznání víry a „vírou, řekněme žitou“, kterou Funda nazývá „nadějnou“. (1993, s. 136.) Nepatetická nadějnost je vírou bez záruk, vírou jako vydaností, ... vykročením ze všech zajištění, ... (Funda, 1993, s. 136.). Taková víra je víra odpovídající na potřeby dnešního člověka, kterého Funda charakterizuje jako člověka nepátrajícího po smyslu života, jako člověka, který rezignoval na pátrání, jako člověka, který je tomu dokonce rád. Dnešní člověk již nepotřebuje tzv. poslední otázky a toho je třeba „využít“ jako podstatu pro víru bez náboženství.

„Nenáboženskou vírou“ rozumí tedy také víru, která nás vede k lásce, stejně jako biblická zvěst o Ježíši. Ale toto vedení k lásce je založeno na principu žití víry jako polohy života v přesahu sebe sama, je to neustálé setkávání s bezpodmínečnou výzvou a mocí, která člověka mění pro lásku. (Funda, 1993, s. 150.)

Jak už jsem ukázala dříve, tématem Bible je víra, aniž by v ní byla přesně vymezena její „definice“. Pro termín Bůh platí opačné. Bůh není ústředním tématem biblického vyprávění. K pojmu Bůh se Bible dopracovává, prostřednictvím lidských zážitků, tj. prostřednictvím toho, co lidé žili. Proto ústředním tématem „nenáboženské víry“ je především, právě lidský život snažící se „o lepší“, tj. o lásku, o pomoc bližnímu atd. Funda (1993, s. 164.) říká: *Budeme zápasit bez pojmu Bůh o to, co je šifrováno pojmem Bůh.*

Dostáváme se k vyvrcholení Fundovy teorie o možné interpretaci křesťanské víry dnešního člověka jako víry nikoliv „k Bohu“, ale k „tomu, co ono k Bohu znamená“, tj. ... víra jako pozitivní nepatetická nadějnost, navzdory vši absurditě. (Funda, 1993, s. 165.)

Pokud se vrátím ke článku 1.1.1, přesněji k definici víry jako důvěry v podání Keirkegaard, jenž tuto důvěru charakterizuje jako *pohyb do absurdna... Víra je paradox,*

¹³ Tato ukázka je zaměřená na postihnutí aktuálního kontextu při „definování“ víry – v tomto případě u víry křesťanské.

kteřý vrací Abrahámovi Izáka, (Kierkegaard, 1993, s. 46.) ukazuje se mi, že víra jako důvěra v podání těchto dvou autorů je charakterizovaná absurditou a paradoxem. Jaký význam nesou tato dvě slova?

Doxa původem z řečtiny znamená mínění, zdání, dobrá pověst, čest a sláva. (Horyna, 2003, s. 275.) (Význam sláva, zejm. Boží nese pojem *doxa* v Novém zákoně.)

Štěpán (1998, s. 307-308) definuje paradoxy jako úvahy, které vedou ke sporu. Jde o spor mezi dvěma výroky, z nichž každý je stejně přijatelný.

Absurdita z latiny *absurdum*¹⁴ nelibý zvuk, nelibozvučný, nevhodný, zvrácený, nejasný, nesmyslný, *ad absurdum* z latiny do nesmyslnosti, do nemožnosti. (Kábrt, 1957, s.11.) U Alberta Camuse se absurdita stává znakem lidského postavení ve světě v okamžiku, kdy člověk nečekaně nahlédne smysl světa odlišný od dosavadních výkladů. Východiskem z takovéto absurdní situace je podle Camuse nesouhlas/ revolta, který obnaží tzv. čistý pramen života, tj. života bez otázek - života, který člověku plně patří. (Někteří autoři charakterizují dnešní dobu a dnešního člověka jakoby bez otázek – míní tím většinou absenci posledních otázek člověka. Pokud bychom Camuse chápali stejně, pak by právě dnešní člověk žil tímto čistým pramenem života, tj. s prožitkem nyní např. jako Don Juan. Tato konstrukce se mi zdá příliš zjednodušená, proto se vracím k „hlubší“ vlně. Dnešní člověk mi nepřipadá vyrovnaný a ve smíření pokojně žijící a netrpící (což je můj výklad *čistého pramene života*) spíš je to člověk (alespoň) na první pohled nic neřešící a před otázkou utíkající, nebo nepřipouštějící si existenci takovýchto dotazů.

Proto slova paradox a absurdita, jakožto možná slova pro realizaci víry a realizaci života člověka vykládám jako vědomí či snahu o naplnění významu slova žít, jako protikladu ke slovu nežít. Věra, řečeno s Tillichem, je symbol pro život člověka. Je to snaha celé lidské společnosti zachovat životu jeho krásu ovšem s ohledem na existenci zla, bolesti, utrpení, smrti a konce. A pokud výše napsané „vírou není“, pak je to „alespoň“ „motiv k ?“.

Předchozí odstavec byl pokus o nezaujatý, bezkonfesní výklad víry. Přestože se neustále dotýkám autorů z křesťanského prostředí, snažím se je zformovat do „nekřesťanské“ řeči. Tzn. ať už se pojetí Kierkegaarda, Tillicheho nebo Fundy sama o sobě vztahují ke konkrétním předmětům, tj. „náboženské větvi existencialismu“, „k protestantismu“, nebo „k protestantismu na pomezí“, zastávám názor, že všechna míří ke stejnému cíli. Tímto cílem je postihnout nepostižitelné, tj. „víru člověka v“, nebo „víru k“, které pomáhá člověku žít v jeho době.

¹⁴ *Absurdum*, -a, -um vychází ze slova *surdus*, -a, -um, tzn. hluchý. (Kábrt, 1957.)

1.2 Náboženství – Objasnění vazeb

Kapitolu s názvem *Náboženství* jsem zvolila, neboť jsem chtěla ukázat, že název předešlé kapitoly, tj. *Víra* je s náboženstvím úzce spjat. Dokonce náboženství z víry vycházejí a víru doplňují. Víra je součástí definice náboženství, pokud náboženství ztratí víru, zůstane nám pouhá schránka nic neříkajících úkonů a vyprávění.

Náboženství nelze od víry oddělit.¹⁵

V současnosti se ptáme, zda má „náboženská víra“, tak jak ji vykládá např. církevní věrouka, (vztaheno na křesťanství) smysl; zda je přijatelná pro dnešního člověka?

Musíme si uvědomit (aniž bych se snažila oddělit náboženství od víry), že církevní věrouka se nesmí zaměřovat s náboženstvím¹⁶. Náboženství je víra a rituály, které slouží k praktikování víry. Náboženství je soustava symbolů a znaků, na kterých se shodují věřící a na kterých tito věřící participují. Náboženské symboly ovlivňuje člověk, tzn. pokud člověk změní svůj vztah k symbolu, mělo by se také změnit celé náboženství.¹⁷ Tato věta oznamovací je současně otázkou. Pokud vezmeme křesťanství, tak církevní věrouka tohoto náboženství je „uzavřena“. Symboly křesťanství již existují, např. takovým symbolem je pojem „živý Bůh“. Tento pojem je spjat s celým křesťanstvím, ale jeho význam se ve vztahu k pochopení jednotlivých věřících liší.¹⁸ A právě pochopení symbolů, v tomto výkladu, je zásadním tématem „náboženské víry“.

1.2.1 Pojem náboženství - obecné vymezení pojmu - definice

Horyna píše: Náboženství je kulturně dějinný jev, který vystupuje jako symbolická forma kultury a který tuto kulturu a zároveň celé dějiny lidské kultury doprovází a spoluvytváří. (1998, s. 282.) Horyna upouští od specifitější definice náboženství. Spíše poukazuje na to, že

¹⁵ Alespoň tomu tak nemohu činit v této práci, neboť chci poukázat na různé přístupy (i když jen některé) a vztahy mezi těmito dvěma rysy lidského života. Pochopitelně pokud bych měla abstrahovat pojmy z kontextu, mohu s nimi pracovat odděleně!

¹⁶ Přesněji řečeno, nelze pouze na ni náboženství zúžit.

¹⁷ U tohoto výroku vycházím z Waardenburga – proto pokud hovořím o změně symbolů, pak musím upřesnit, že změna náboženská je změnou lokální, tedy vztahenou pouze na oblast, ve které je tato skupina symbolů uznávána.

¹⁸ Tato odlišnost už ale není podmíněna lokálně, nýbrž dokonce individuálně. Přičemž pojem „živý Bůh“ by se dal vykládat, ve vztahu k Waardenburgovi, i jako náboženský znak, který je ovšem na rovině individuální (stále zůstávám na poli křesťanství) naplňován rozličnou symbolikou.

usilovat o obecně platnou a také na akademické půdě uznávanou definici náboženství není nejvhodnější, neboť tento projev člověka a jeho kultury nabral během svého působení v realitě člověka tak různorodých forem a projevů, že je nereálné vytvořit takovou definici náboženství, aby byla schopná pokrýt všechny jeho podoby.

Význam slova náboženství doprovází spornost již do dob antiky. Latinské znění je *religio*. M.T. Cicero tento pojem odvozuje od slovesa *religare*, tj. pečlivě dbát zejména o povinnosti kultu. Zatímco Lactancius při výkladu slova *religio* vycházel ze slovesa *religare*, tj. svazovat či obnovovat porušený vztah. Pod vlivem tohoto výkladu byl jako podstata náboženství v evropském kontextu po dlouhou dobu nahlížen kult jako obnovování porušovaného svazku, smlouvy mezi Bohem a člověkem, či mezi nejvyšším jsoucnem a člověkem.

Pokud vypustíme současný vývoj vztahu člověka k předmětu náboženství (tj. pronikání „mimoevropských náboženských systémů“ do našeho kulturního prostřední ovlivněného především syntézou antického myšlení a křesťanství), tak bychom snad i mohli výše uvedenou definici náboženství pokládat za obecně platnou.

Ale pokud bychom se dříve podívali mimo „evropský kontext“ a např. v současnosti už i do Evropy, tak zjišťujeme, že takto definované náboženství není uplatnitelné pro všechny jeho formy, neboť vychází z křesťansko-židovského pojetí náboženství. A je také otázkou, zda dnešní člověk, hlásící se k této tradici, se s touto definicí náboženství spokojí.

Z tohoto důvodu se věda jako religionistika či filosofie náboženství snaží o tzn. fenomenologický popis jednotlivých náboženských jevů.

I přes tuto komplikovanost tvorby obecně platné definice náboženství je možné o tomto fenoménu v rovině obecného přijetí říci následující:

- Náboženství je relační fenomén, tj. je udáván vztahem člověka „k“, co zpravidla definujeme jako „posvátno“. „Posvátno“ představuje „vyšší sílu“, která je pro člověka poslední podmínkou jeho existence.

- Náboženství je tak vztahem k mimolidské skutečnosti, na níž je „náboženský člověk“ absolutně závislý/ nebo jí je podřízen.

Z definice náboženství jako „vztahu k“ se vyvozují **dvě základní funkce náboženství:**

- **Kulturně-integrativní funkce**, tzn. „to, k čemu se člověk vztahuje“ je vodítkem pro jednotné rozumění skutečnosti.

- **Orientační funkce**, tj. náboženství působí jako orientace ve světě.

Podle toho „k čemu se člověk vztahuje“, dochází k integraci jedinců se stejnou vazbou v různá společenství. Základem těchto společenství je právě onen „vztah k“ projevující se

jako víra, že tento „vztah k“ je oprávněný a různě propracovaný kult, kterým se tato víra dává najevo.

Z hlediska filosofie náboženství pokládá Horyna (1998, s. 282.) za nejabstraktnější znak náboženství tzv. společnou schopnost náboženství překonat nezajištěnost bytí a lidské existence prostřednictvím symbolických reinterpretací skutečnosti. Dle mého názoru tato schopnost náboženství překonat nezajištěnost atd. je shodná se schopností víry.¹⁹ (Věry jako nezodpovězené otázky.)

Z tohoto důvodu zcela upouštím, i když to nikdy nebylo mým cílem, od rozlišování mezi vírou a náboženstvím, pokud se jedná o vztaženost víry a náboženství k tzv. nezajištěné existenci, tj. k lidskému životu končícímu smrtí.²⁰

1.2.2 Fundovo pojetí náboženství

Fundovo (1993) pojetí náboženství vychází ze rčení: *když dva myslí totéž, není to totéž*. Ukazuje nám, že někdo chápe náboženství jako hlubokou lidskou zkušenost, že *člověk není nikdy sám se sebou hotov, ..., že se ptá po smyslu života, že se ptá, odkud jdu a kam směřuji...pak povíme, že náboženství je průvodcem lidské existence*. A někdo jiný spojuje náboženství s konkrétní formou, tj. s určitým náboženstvím. (Fundu, 1993, s. 17.)

Funda říká, že křesťanství je někdy nazýváno vírou. Toto je okamžik setkání dvou pojmů, tj. náboženství a víry. Zde dochází ke kompatibilitě obou, tj. slučujeme svoji víru s náboženskou tradicí, se vším, co tato tradice zahrnuje, tj. zahrnuje i tuto víru. Dochází k oboustrannému provázání v aktu slova *věřím*.

Toto svoje tvrzení dokládá teorií o době vzniku křesťanství. Tzn. říká, že křesťanství vzniklo v momentě, když vznikla víra, *...která vyznává, že Ježíš je Kristus, že je pán, že je Syn boží, že byl vzkříšen a vyvýšen*. (Fundu, 1993, s. 67.)

¹⁹ Danah Zohar (2003, s. 17-18.) v tomto smyslu nehovoří o víře, ale o tzv. duchovní inteligenci, kterou nespojuje nutně s náboženstvím. *U některých lidí může nalézt své vyjádření ve formálním náboženství, ale zbožnost nijak nezaručuje vysokou duchovní úroveň*. Duchovní inteligence se zakládá v hlubší části lidského já a je napojena na moudrost přesahující ego či vědomou mysl. *Je to inteligence, pomocí které nejen rozeznáváme existující hodnoty, ale také tvořivě objevujeme jiné...Duchovní inteligence nám pomůže integrovat intrapersonální a interpersonální, transcendovat trhlínu mezi „já“ a těmi ostatními*. (Zohar, 2003, s. 22.)

²⁰ Horyna (1994, s.26.) říká, že *aspektem náboženství se víra stává tehdy, je-li jejím obsahem zaujímání vztahu k něčemu svatému, o sobě náboženskému*. Proto je i víra jedním z doplňujících aspektů vymezení pojmu náboženství.

Když charakterizuje náboženství (v jeho případě křesťanství) jako souhrn nadpřirozených a zásvětných představ, nebo jako výraz pro ty nejhlubší otázky člověka (Funda, 1993, s. 29.), ukazuje nám, že tato hodnocení mohou být užita pro jeden a ten samý náboženský systém. Nejde o relativizaci pojmu, ale o to, že to, v čem jsme vychováni, do čeho se rodíme, tím jsme ovlivněni. Další záležitostí je, jak tuto determinantu vnímáme a jak ji interpretujeme sami v sobě. A toto je také rovina setkání náboženské tradice a víry člověka. Víra jako otázka charakterizující člověka a náboženství jako odpověď, která je buď přitakáním, nebo transformací nebo mrtvým koutem pod vánočním stromkem.

Z tohoto důvodu si dnešní člověk má vzít „to podstatné“ z křesťanství, tj. milosrdenství, naději, lásku a vděčnost. To je dědictví křesťanství pro dnešek. Dnešní člověk, nemusí věřit Bohu, ale žít symbolem toho, co se Boží zvěstí nazývá. (viz 1.1.6) (Funda, 1993, s. 183.)

1.2.3 Náboženství u Paula Tillicha

Paul Tillich drží náboženství jako eminentní projev lidství (Funda, 1993, s. 216.), přičemž pokud do tohoto projevu chceme zahrnout pojem Bůh, musíme se ptát, co tento pojem znamená. Pro Tillicha je Bůh hlubina bytí, tzn. to, co bychom měli žít, abychom nežili v lhostejnosti. Bůh je to, co se nás bezprostředně dotýká. Je to existenciální rovina. Bůh je posvátno a posvátné je vše, co má pro člověka „cenu“. Věřit proto znamená vrátit člověku odvahu k bytí. A věra je odvaha k bytí v dimenzi nepodmíněného. (Funda, 1993, s. 102.)

Přes definici symbolu, tj. toho, co participuje na smyslu a moci toho, co vymezuje, se dostává ke společenskému/ náboženskému tmelu. Tím je právě symbol, se kterým se skupina podvědomě identifikuje, tzn. poznává v něm vlastní bytí. Přesunem těchto identifikačních znaků upřesňuje, jakým způsobem se proměňuje společnost.

Na této bázi fungují i náboženské symboly, tj. jako rovina skryté vrstvy společnosti... (Tillich, 1997, s. 50). Nové symboly vznikají na základě změny vztahu člověka k poslednímu základu bytí, tj. ke svatému.

Cena náboženského symbolu se odvíjí od toho, v jaké míře vyjádří poslední lidský cíl v konkrétním lidském životě. (Tillich, 1997, s. 75.) Tillich se nám snaží ukázat, že podstatné je vědomí toho, že symbol je nositelem kódu pro vstup do sféry posvátna. Je nutné si uvědomit ryze symbolické chápání symbolu. Pokud bude náš výklad symbolů doslovný, vytvoříme model, obcházející člověka i Boha.

Jestliže se vrátím k závěrečné větě z 1.2.1, tj.: *Dnešní člověk nemusí věřit Bohu, ale žít symbolem toho, co se Boží zvěstí nazývá...*, pak „upraveno“ podle Tillicha, musím říci: Dnešní

člověk nemusí věřit doslovnému výkladu pojmu Bůh, ale musí s tímto symbolem žít, neboť tento symbol lidské bytí zakládá.

(Bůh jako symbolický symbol pro hodnoty člověka, ke kterým se člověk vztahuje, jaké považuje za posvátné.)

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Cíl výzkumu

Jak už jsem několikrát dříve poukazovala, v praktické části chci ukázat, jak chápe dnešní člověk pojem víra. Kam tento pojem řadí, zdali je v jeho slovníku vůbec přítomný, popřípadě čím tento pojem nahrazuje. Hlavním úkolem praktické části práce je snaha o zachycení pohledu dnešního člověka na sebe sama ve vztahu k víře, pokud si tedy dotazovaný takový vztah připustí.

Jako způsob provedení praktické části jsem zvolila dotazník, respektive sérii dvaceti dvou otázek, které jsem v předtištěné podobě předkládala respondentům. Úkolem respondentů bylo během cca dvaceti minut na tyto otázky písemně odpovědět.

U některých respondentů jsem vzbudila obavy z jejich případné neschopnosti na tyto otázky odpovědět, např. pro závažnost tématu, ke kterému se vztahují. Tuto reakci jsem přirozeně také brala v potaz. Úkolem dotazování nebylo zjistit „správnost“ odpovědí, ale především jakousi pohotovost odpovědi, ze které jsem vyvozovala, zda je vůbec toto téma pro respondenta v jeho životní fázi aktuální.

2.2 Výzkumný vzorek

Ačkoliv jsem v dotazníku respondenty rozdělila do věkových kategorií, v konečné podobě vyhodnocování jsem se rozhodla pouze pro věkovou skupinu do třiceti let věku. Soustředila jsem se pouze na skupinu „mládeže“ od nula až do dvaceti pěti let a od dvaceti šesti až do třiceti let²¹. Přičemž v první skupině figurovali dotazovaní ve věku devatenáct až dvacet pět let. Zastoupení mužů a žen bylo rovnoměrné.

V kolonce vyznání, která byla určena k samostatnému vyplnění respondentem, operuji ve dvaceti třech případech s termínem „bez vyznání“²², ve čtyřech s římsko-katolickým

---

²¹ Tato věková rozmezí figuruje v dotazníku, který byl předložen respondentům, proto jejich formu neměním ani v textu.

²² Pokládám za úžasné, přestože tento způsob v dotazníku nijak nenaznačuji, jak mají respondenti „zažítou“ odpověď (tj. „bez vyznání“), pokud se jejich tzv. vyznání vymyká z tradičního pojetí víry.

vyznáním²³, v jednom případě se dotazovaný charakterizoval jako protestant. Jeden respondent se sice nazval katolíkem, ale v jeho případě nešlo o „chtěnou“ záležitost. Jeho životní postoj se s tímto náboženstvím neidentifikuje, proto tohoto respondenta ve vyhodnocování zahrnuji do kategorie „bez vyznání“, nebo na něj upozorňuji stejným způsobem jako nyní.

Výzkumnou skupinou byli především studenti FF MU, popř. jiných fakult MU, zejm. lékařství a ekonomicko- správní či absolventi těchto fakult.

Uvažovala jsem o tom, zda dotazovat „pestřejší vzorek“, abych postihla dnešní populaci v její rozmanitosti. Nakonec jsem se rozhodla zkoumat „vzorek“ populace, který je IMHO schopen nejvíce „využít možností dnešní doby“. Tj. vybrala jsem si skupinu lidí (studentů nebo absolventů VŠ), kteří se setkávají s otázkou plurality, např. už jen ve výuce při diskuzi a nejsou přímými účastníky tzv. „čtyřiceti let nesvobody“.

Tuto skupinu jsem zvolila z toho důvodu, že už má utvořený jistý názor o svém životě, a současně patří mezi hlavní aktéry diskuze o tzv. člověku dnešní doby, tj. člověku s tzv. „měnícími se hodnotami“ nebo člověku „opouštějícímu hodnoty tradiční“.²⁴

2.3 Dotazník

V dotazníku se vyskytují pojmy z křesťanské terminologie. Užívala jsem je záměrně, abych tak mohla postihnout i konkrétní náboženské termíny, tzn. abych zjistila, zda se s nimi respondenti hlásící se k tomuto typu náboženství sami ztotožňují, případně jak se jejich interpretace „liší“ od „tradičního“ církevního výkladu, nebo jak se s těmito pojmy vyrovnává tzv. člověk „bez vyznání“.

2.4 Vyhodnocení dotazníku – způsob zpracování dat²⁵

Při vyhodnocování dotazníku jsem zvolila systém vyhodnocování po jednotlivých otázkách. Každá otázka je zároveň podkapitolou. Každou podkapitolu uvádím citací vybraných odpovědí respondentů. V druhé části je pak doplňuji o svůj komentář.

---

²³ Dále jen katolík. Takto se charakterizovali pouze aktivní účastníci bohoslužeb. Frekvence návštěv je minimálně jednou v měsíci. Motlitba je každodenní.

²⁴ Jako „opouštění tradice“ vykládám vyprázdnění lidského myšlení od „asociativního myšlení“, které je vázáno na obyčej a tradice a *vyrůstá z opakování a rozpoznávání známých vzorů chování.* (Zohar, 2003, s. 30.)

²⁵ V příloze přikládám vzor dotazníku, který byl předložen respondentům.

2.4.1 Co je pro Vás víra?

Pokora k životu.

Druh psychické pomoci.

Vnitřní spokojenost se vším co jest.

Síla (Dva.)²⁶

Pocit.

Něco jako smysl života. (Šest, z nich jeden katolík). Podobně – potřeba smyslu.

Asi naděje, víra, že ne všechno je pouhá náhoda.

Dává smysl.

Důvěra.

Vztah, důvěra, jistota, touha přiblížit se, zodpovědnost, naděje, láska, pevnost, čistota, bolest, hranice a nutnost hranice překonávat. (Protestant.)

Víra je má osobní a niterná zkušenost, také mé přesvědčení o povaze Bytí a Boha. Také o tom, jaké úkoly z toho vyplývají pro mě osobně a pro nás jako lidi. Víra je pochopení existence na úrovni mimo rozum.

Něco, na co se člověk upíná v okamžiku nejistoty.

To, co potřebuje mnoho lidí.

Něco, co je přirozené lidské rase.

Pomoc při překonání problému.

Nemohu odpovědět.

Nic.

Bez odpovědi: (Pět, z nich tři katolíci.)

Podtržením jsem záměrně vyznačila stěžejní slova pro definici víry u jednotlivých dotazovaných. (A tak budu činit i v dalších subkapitolách.) Z celkového počtu dvaceti devíti respondentů (splňujících kritéria z kapitoly 2.2) pět dotazovaných neodpovědělo, jeden víru neregistruje vůbec a jeden toto téma neměl utříbené.

Ostatních dvacet dva odpovědi by se dalo zařadit do kategorie, kterou vyjádřil ve své definici víry dotazovaný hlásící se k protestantismu, jehož odpověď ještě jednou uvádím: Víra je má osobní a niterná zkušenost, také mé přesvědčení o povaze Bytí a Boha. Také o tom, jaké úkoly z toho vyplývají pro mě osobně a pro nás jako lidi. Víra je pochopení existence na úrovni mimo rozum. Do této odpovědi by se daly zahrnout ostatní definice, používající buď

²⁶ Čísla u citací znázorňují počet opakování dané odpovědi.

stejná slova, nebo nesoucí podobný význam. Nejčastěji se vyskytovalo hodnocení víry jako **smyslu lidské existence**.

Odpovědi katolíků, se v této otázce špatně vyhodnocovaly, neboť odpověděl pouze jeden, který svoji víru přiřadil ke kategorii smyslu života.

U katolíků jsem sledovala, zda např. charakterizují víru jako Apoštolské vyznání víry, což by se dalo u praktikujícího katolíka očekávat. Tento předpoklad se nesplnil.

Tato otázka mně zajímala natolik, že jsem o ní diskutovala s jedním katolickým duchovním, který tuto otázku položil svým farníkům (opět v uvedeném věkovém rozmezí) a ani v jednom případě nezazněla odpověď moje víra koresponduje se zněním Credo. Tím samozřejmě nechci vyvracet, že tomu tak není. Každopádně mi ale vyplývá, že ani praktikující věřící katolík plně do svého slovníku nepřejal řeč Credo.

2.4.2 Co je pro Vás náboženství?

Nátlakové učení.

Určitý druh manipulace s lidmi, kteří se dobrovolně snaží chovat tak, jak je jim kázáno.

Náboženství je instituce. (Tři.)

Společenská instituce.

Institucionalizovaná víra. (Dva.)

Institucionalizovaná církev.

Potřeba podpory a pravidel, abychom se neztratili v rozličných tužbách pomíjivého charakteru.

Zřízení pro lidi, kteří potřebují ke své víře prostředníka (není to bráno ve zlém, někdo to potřebuje).

Předmět studia. (Dva religionisté.)

Fascinující fenomén, se kterým se neztotožňuji.

Směr myšlení.

Je to učení, které určuje základní pravidla a zákonitosti. (Katolík.)

Jsou to pro mne „oficiální“ náboženské směry (popř. i sekty - neoficiální).

Pocit víry (delší) v Boha.

Věra ve vyšší moc, nadpřirozenou sílu. (Katolík.)

Věra v základní řád a vyšší princip. (Dva katolíci.)

Oddanost nějaké víře.

Nic, neb jsem nevěřící.

Bez odpovědi. (Čtyři.)

Typologie odpovědí:

- náboženství jako instituce,
- náboženství jako myšlenkový směr,
- náboženství jako „typ víry“ (dle směřování odpovídajícího).

U této otázky jsem sledovala odpovědi podle konfese tazatele. Tři ze čtyřech katolíků charakterizovali náboženství jako „víru v něco vyššího“. Výjimkou byl pouze jeden katolík, který definoval náboženství jako základní učení pro život – učení podmiňující vše.

Ostatní odpovídající, tj. „bez vyznání“, nahlíželi náboženství jako instituci nebo myšlenkový směr, který (až na dva případy) respektují, ale nijakým způsobem je neovlivňuje, nebo se od něj distancují.

2.4.3 Co je pro Vás Bůh?

Bůh je někdo, ke komu se můžu obrátit, s kým si mohu popovídat; podle jeho zákonů se dá řídit život atd. (Katolík)

Ten, na kterého svádím svoje chyby. (Katolík.)

Někdo s kým mohu mluvit bez okolků, protože mě zná, někdo kdo pomůže, když už nikdo jiný nemůže.

Velice zajímavá osobnost, která ač teoreticky neexistuje, ovlivňuje miliony lidí.

Název pro neuchopitelnou částku vědomí, či spíše nevědomí, co v sobě nese člověk.

Všechno (a nezáleží, jestli to nazýváme Bohem).

Autorita, které se zodpovídám. Nerada ji ale nazývám Bohem.

Označení pro něco nad námi, co každý může označovat rozdílně.

Nazvu-li ho Bohem, což není nezbytné, tak je to podstata všeho.

Bůh je lidskou myslí nepostižitelný, nepochopitelný. Třeba starozákonní náboženství hodnotím jako pyšné a zpupné, protože Bohu přisoudila nejen řadu vlastností, ale i konkrétní myšlenky a vlastnosti. To je tvorba antropomorfního Boha. Bůh je nekonečně větší než my, Jeho projevem je vše, co známe, i vše ostatní. Bůh je všude kolem nás. A nebude se vměšovat, to je nepochopení Stvoření.

Vše, co se nedá vnímat smysly.

Řád.

Smysl dění světa, nekonečno, vyšší princip. (Katolík.)

Nejvyšší forma bytí a organizace; základní princip „vesmíru“ obsažený v každém elementárním prvku hmoty i myšlence.

Bůh je pro mě postava, kterou si lidé vymysleli v těžkých a zoufalých chvílích života, aby mohli věřit, že je někdo, kdo jim pomůže, když to nedokáží oni sami.

Abstraktní postava, na kterou se nemohu spolehnout. (Pouze pokřtěný katolík, ale nepraktikující. Typický příklad „problematického“ oficiálního počtu katolíků, známých např. z výsledků sčítání lidu, ve kterých se vyplňuje „vyznání“, na základě křtu v raném dětství, nikoliv na základě opravdové účasti na životě katolíka.)

Trestající.

Jen pojem.

Boha se bojím, učím se mu důvěřovat, znát ho. Je opravdu velkou neznámou, ve které je moudrost a jediná cesta. Ale tak lehce z něj dělám modlu, Boha mrtvého... On mi může být studnicí, zdrojem, cílem, všeobjímajícím, ale pouze pokud se ztiším a upustím od každodenních tužeb a honby. Je pro mě nadějí a učitelem. Dobrem, zákonem, tišitelem, cestou. (Protestant.)

Systém, podle kterého se vše řídí.

Cíl víry některých lidí.

Nebeský otec – Ježíš Kristus. (Katolík.)

Nic.

Bez odpovědi. (Pět.)

Typologie odpovědí:

- **bůh jako objekt pro komunikaci a útěchu,**
- **bůh jako Hybatel a Tvůrce,**
- **bůh jako křesťanský Bůh,**
- **bůh jako kritický pohled na křesťanské pojetí Boha,** např. kritika antropomorfního pojetí (zde záleží opět na znalostech respondenta),
- **bůh jako cíl víry někoho jiného,** než jsem já, tzn. já mám jiný objekt víry.

Bůh ve spojitosti se slovem víra se vyskytl pouze jednou. Katolíci nepoužívali pojem Bůh ve spojení se slovem víra. Pouze jeden Boha ztotožnil s Ježíšem Kristem, tzn. „držel se“ Creda; ostatní katolíci ho vnímají jako objekt útěchy či smysl života.

Pokud bych se vrátila k Oserovým vývojovým stadiím křesťana, pak by se tři ze čtyřech katolíků podle svých odpovědí zařadili do tzv. čtvrtého období, což koresponduje s Oserem. Tito katolíci se k Bohu vztahují jako k pojmu, který neustále nabývá abstraktnější roviny. Bůh je chápán nejen jako obecně platný tvůrce mravního řádu, ale také jako vnitřní zákon v každém člověku. Poslední zbývající katolík, jenž Boha definuje jako toho, *na kterého*

svádím svoje chyby. Je řazen o stadium níže, tzn. do třetího vývojového období, kde platí pravidlo o Bohu, který vše vidí. Proto, pokud se dítě nechová tak, jak by mělo, uráží Boha. Vzhledem k tomu, že odpovídající se věkově pohybuje mnohem výše, než je věk přiřazený tomuto typu odpovědi, mohl by být jeho vztah k Bohu z pohledu Oserovy teorie nahlížen jako infantilní. Je na pováženou hodnotit vztah k Bohu jako k předmětu životní orientace podle jedné teorie, ale přesto si myslím, že se kognitivní vývoj, mravní vývoj a pojetí víry v jisté míře vzájemně podmiňují.²⁷

Je zajímavé, že i lidé „bez vyznání“ Boha přijímají, tzn. že jsou v běžné řeči o „objektu“ své víry schopni pro lepší vystižení toho, co pro ně „objekt“ víry znamená, použít pojmu Bůh. V tomto případě se mi vyjevuje Tillichův výklad náboženských symbolů. Symbol Bůh jako symbol pro veškeré „věci“ posvátné pro člověka.

2.4.4 Kde víru nacházíte? Odkud ji berete/čerpáte? Kde se ve Vás zrodila?

Z přírody. (Dva.)

V sobě. (Tři.)

Byla vždy v mém nitru. (Dva, z nich jeden katolík.)

Dotlačil mě k ní tento svět.

Z citů.

V mysli

Víru nacházím v samotném životě a v situacích, které mi připraví.

Nacházím je všude kolem: v lidech, v přírodě, v hudbě, krásných věcech, v lásce atd.

Z naděje, když jsem zažívala velký strach a vše dobře dopadlo.

Každý druh víry se ve mě zrodí jinde a jindy. ...ale víra v Boha se ve mně ještě nezrodila.

Ve změněných stavech vědomí, v náhlých rychle odeznějících vhléděch.

Vhledy a vize. Mnoho o Zemi, lidech, sobě a také Bohu jsem našel na tripech (LSD, psylocybin).

V každodenních obyčejných věcech.

Má víra má mnoho zdrojů – posilu čerpám z Pisma, bohoslužeb, sboru, věřících přátel, i ve svém srdci, kde je Bůh pevně. K víře jsem se dostávala hodně dlouho a hodně bolestivě, přes

²⁷ Že tento vliv není stoprocentní, na to již upozorňoval Piaget.

neuvěřitelné množství otázek, pochybností a odmítání. Viděla jsem ale, co Bůh učinil v životech mých bližních, a takové důkazy jsem nemohla ignorovat. (Protestant.)

... už jako malá jsem chodila do kostela, a tak jsem si vztah k Bohu vypěstovala. (Dva katolíci.)

Z modliteb a děkování.

Zjevuje se a já ji zakouším.

Existovala vždy, nezrodila se.

Zrodila se sama jako reakce na moje potřeby.

Vývojem.

Nikde. (Dva.)

Nenacházím, nečerpám

Bez odpovědi. (Pět, z nich jeden katolík.)

Víru respondenti nacházejí (mimo třech):

- ve světě, v přírodě,
- ve vztazích,
- v umělecké tvorbě,
- v průběhu života, v různých situacích života,
- díky výchově,
- měli ji vždy, v sobě,
- pomocí psychotropních látek, nebo pomocí kontempace či meditace.

Katolíci nejčastěji odkazují na výchovu v katolickém prostředí; nepopírají však vlastní utváření víry (např. vlivem kladení otázek, rozporů atd.).

2.4.5 Ztotožňujete víru a instituci náboženství?

Odpověď ne dvacet devět respondentů. (Z nich, je jeden protestant a tři katolíci. Jeden katolík odpověď rozšiřuje : ...víra narozdíl od náboženství vytváří svobodu jedince...)

Víru v Boha ztotožňuji s náboženstvím, ale víru obecně ne.

Náboženství považuji za učení. Svoji víru považuji za abstraktní životní smysl.

Víra se neskryvá ve znalostech institucí, člověk má žít vírou každou chvíli svého života.

(Katolík.)

Plný počet respondentů „bez vyznání“ odpověděl tak, že neztotožňuje instituci náboženství a víru. Víru přiřazují svému životu. Pokud připouští vztah víry a náboženské instituce, tak ji přiznávají pouze ve smyslu víry, jakožto víry v Boha.

V případě katolíků je kladen důraz na vědomí toho, že víru je třeba žít a cítit, samozřejmě s ohledem na instituci náboženství. Nedochází k oddělení víry a instituce náboženství, ale je kladen důraz na prožitek víry.

2.4.6 Cítíte svoji víru jako živou?

Na tuto otázku odpovědělo osmnáct respondentů *ano*. (V této kategorii jsou všichni zúčastnění katolíci i protestanti.)

Devět respondentů odpovědělo *ne*.

Pokud tuto kategorii porovnáme kapitolou s 2.4.1 (*Co je pro vás víra?*), ve které odpovědělo dvacet tři respondentů, že mají „jistý druh víry“, zjistím, že minimálně pět respondentů z kapitoly 2.4.1 nechápe svoji víru jako živou součást svého života, přestože přiznávají, že věří.

Dva respondenti neodpověděli vůbec.

2.4.7 Jste schopni do své víry zahrnout/ pojmout „živého Boha“?

Při vyhodnocování této otázky jsem zohledňovala, zda je daný respondent katolík či protestant.²⁸ Činila jsem tak proto, že pojem „živý Bůh“ je termínem křesťanským. Chtěla jsem zjistit, kolik křesťanů se s tímto pojmem ztotožňuje natolik, že ho jsou schopni pojmout jako centrum pro svoji víru.

Katolíci odpověděli třikrát kladně a jedenkrát záporně. Protestant chápe „živého Boha“ jako součást své víry. Ti, kteří se charakterizovali jako „bez vyznání“, osmnáctkrát odmítli, jeden nevěděl a tři odpověděli *ano*.

Vyhodnocení této otázky mi vychází jako ryze křesťanské chápání pojmu. (Pokud tedy respondenti nechápali, pojem „živý Bůh“ jako boha s fyziologickými vlastnostmi člověka, ale tuto pochybnost mi až na jeden případ, vyvrátila následující otázka 2.4.8.)

2.4.8 Co si představujete pod pojmem „živý Bůh“?

Skrývá se všude – ztotožňuje se světem. (Dva.)

²⁸ Vycházím z těch konfesí, se kterými se identifikují respondenti.

Živý Bůh je Bůh, který rozčlenil svou původní nestvořenou jednotu do všeho, co je. Vytvořil pohyb, hmotu a projevil se skrze ně. Živý Bůh se projevuje také životem, systémem, který sám zmenšuje svou entropii. A také vědomím a myslí, které se objevují, kdekoli je dostatečně složitá síť (typicky v mozku).²⁹

Někdo, kdo mi naslouchá, pomůže, nebo jen uleví duši.

Vysvětluje si pojem jako fyzicky živý.

je někdo, ke komu se můžu obrátit, s kým si můžu promluvit, podle jeho zákonů se dá řídit život člověka apod. (Odpověď dvou katolíků.)

Živý Bůh je Bůh, se kterým mám vztah, kterého cítím dotýkat se mého nejnítěrnějšího. „Živý Bůh“ se mnou komunikuje, reaguje, hněvá se, tiší. K živému Bohu se mohu přibližovat, vztahovat. (Protestant.)

Bůh, ve kterého věřím, ke kterému promlouvám. (Odpověď studenta VŠ „bez vyznání“.)

„Živý Bůh“ jako živá víra v Boha. (Odpověď studenta VŠ „bez vyznání“.)

Křesťanského Boha.

Bůh zasahující do dění. Podobná odpověď : Aktivní vyšší moc, která vše řídí.

Transcendentní bytost.

Řád.

Neumím specifikovat. (Odpověď katolíka, který se neztotožňuje s církví jakožto institucí.)

Nepředstavuji si.

Nevím.

Nic. (Pět.)

Bez odpovědi. (Pět.)

„Živý Bůh“ je chápán, jak u křesťanů, tak i u respondentů „bez vyznání“ především jako „druhá strana“ pro vedení dialogu, jako „odpovídající“ či „řešící“ jejich problémy a otázky, je to symbol pro kontakt a dialog. S Bohem se mluví sice jako s osobou, ale jako osoba není představován. (Opět se pohybujeme ve čtvrtém stadiu u Osera.)

Další odpovědi už byly zastoupeny méně a ty nahlížely „živého Boha“ jako nejvyšší princip, řád, živou víru, nebo ho chápaly křesťansky.

²⁹ Výzkumem tzv. „centra Boha“ v mozku se počátkem devadesátých let zabýval americký psycholog M. Persinger, později i neurolog V.S. Ramachandran. Toto „centrum Boha“ je dle nich v oblasti spánkových laloků. Tvrdí, že to je aparát věnovaný pouze náboženství. Výsledkem je teorie o původním postavení náboženství v mozku člověka. Tato teorie vychází z tzv. teorie „dualismu vlastností“, tzn. původní vlastností hmoty (mimo jiné) je tzv. protovědomí, které se za určitých okolností rozvine v plné vědomí - míněno u člověka.

2.4.9 Máte pocit, že Vaše víra reaguje na potřeby Vašeho života?

Dvacet čtyři respondentů, z nich čtyři katolíci, odpověděli **kladně**.

Záporná odpověď následovala u pěti respondentů.

Touto otázkou jsem se snažila zjistit, jestli člověk vnímá víru jako součást svého každodenního života, tj. jestli mu např. víra pomáhá řešit problémy všedního dne, nebo jestli si člověk při položení této otázky alespoň uvědomí, že tomu tak být může.

2.4.10 Jste schopni věřit bez náboženství? Nebo si myslíte, že byste věřili, jen kdyby náboženství nebylo?

Věřím bez náboženství: dvacet dva odpovědí. Respondenti, kteří uvedli svoji odpověď touto větou, tj. *Věřím bez náboženství*. Dále odpověď rozváděli tímto způsobem např. :

Kdyby nebylo náboženství, měli bychom všichni víru o trochu čistší.

Náboženství jako produkt víry; nastupuje druhotně.

Víra nezáleží na náboženství, ale na člověku.

Jsem schopna věřit bez oficiálního náboženství.

Jsem schopna s ním i bez něho.

Na moji víru nemá náboženství žádný vliv.

Co je náboženství? Věřím v Boha, v jeho Slovo, ve vztah s ním. Někteří lidé a některé instituce mi mohou pomáhat růst ve víře. Nepatří k jedné denominaci, věřím ve víru přes rámec vymezených náboženství. Pravá víra a vztah může existovat v rámci různých systémů.

Myslím, že náboženství nemá na mou víru vliv. (Protestant.)

Vytvářím si své náboženství. (Katolík.)

V případě následující odpovědi jsem narazila na problém špatně zvolené otázky. Ve snaze zjistit „s čím“ respondenti svoji víru spojují, jsem opomněla fakt, že pojem víra mohou chápat shodně s pojmem náboženství. Následující odpověď mi toto podezření potvrdila. Někteří lidé opravdu od sebe neodlišují víru a náboženství. Tím pádem se dostáváme k sérii odpovědí „typu“ *Nevím. Nemohu rozlišit, co bylo dříve* atd. Takto odpověděli 2 respondenti.

Já jsem víru zdědila, a proto nemám jinou zkušenost, a proto nemůžu povědět, zda bych k víře za jiných okolností přišla, pokud by mě k ní nedovedli moji blízcí. (Katolík.)

Nevím (Katolík.)

Respondenti, kteří si vyložili slovo náboženství jako instituci, např. církve, odpovídali převážně záporně (viz odpovědi výše), tj. neslučovali svoji víru s náboženstvím, nebo poukazovali na to, že jejich víra překračuje hranici instituce.

Pouze jedna odpověď vyzněla radikálně záporně, neboť následující člověk víru nemá a proto je pro něj otázka irelevantní.

Nevěřím, nemohu odpovědět.

Bez odpovědi. (Čtyři, z nich jeden katolík.)

Když jsem tyto odpovědi srovnala s otázkou 2.4.1 (*Co je pro vás víra?*), vyhodnocení korespondovalo. Tzn. odpovídající, který ve 2.4.1 řekl, že pro něj víra nic neznamena, ve 2.4.10 odpovídá: *Nevěřím, nemohu odpovědět.*

Trochu problematické je opět porovnání odpovědi, ve které je ztotožňována víra a náboženství jako jedno. V subkapitole 2.4.1 tak činí všichni katolíci, ale ve 2.4.10 je tomu pouze ve dvou případech. Zbývající jeden neodpověděl a druhý si vytváří svoje náboženství, což bych nenazvala plným rozporem, ale spíše kompromisním řešením z hlediska této otázky.

Neodpustím si ještě srovnání s otázkou 2.4.2 (*Co je pro Vás náboženství?*). Ve 2.4.2 byla typologie odpovědi následující:

- náboženství jako instituce,
- náboženství jako myšlenkový směr,
- náboženství jako „typ víry“ (dle směřování odpovídajícího).

Podle otázky 2.4.2 nahlíží náboženství jako „typ víry“ tři katolíci a jeden člověk „bez vyznání“. V otázce 2.4.2 korespondují s 2.4.10 pouze dvě odpovědi katolíků. Zbývající katolíci v otázce 2.4.10 buď neodpovídají, nebo si vytvářejí pro svou víru své náboženství.

Ti, kteří ve 2.4.2 charakterizují náboženství jako instituci, nebo jako myšlenkový směr, ve 2.4.10 „věří bez náboženství“.

Odpovídající, který v náboženství vidí: *Nic, neb je nevěřící...*, ve 2.4.10 říká: *Nevěřím, nemohu odpovědět.*

2.4.11 Kdybyste mohli svoji víru vyjádřit jako nějaký symbol, jaký by byl?

Pampeliška.

Květ.

Zdravá, vzdušná, rozlehlá přírodní krajina.

Světlo.

Hvězda.

Síla. (Dva.)

Naděje.

Vzpomínka.

Slovo.

Křesťanský kříž. (Katolík.)

Kříž bez křesťanského podtextu.

Otec. (Katolík.)

Láska. (Katolík.) Láska jako srdce.

Pramen. (Protestant.)

Cesta. (Dva.)

Mystická cesta. (...kterou projde každý, kdo jde k Bohu.)

Prázdnota.

Změna.

Gaia.

Nelze vyjádřit symbolem.

Neuvažovala jsem o tom.

Bez odpovědi. (Pět.)

Cílem otázky bylo zjistit, v kolika případech bude figurovat jako symbol pro víru tzv. křesťanský motiv. Typologie podle vybraného motivu:

- **přírodní prvky** - takto odpovídají lidé „bez vyznání“. Je obtížné vytvořit pravidlo pro zobecnění definice víry a přináležejícího symbolu. Definice víry byly rozmanité.

- **symboly „změny“ či „vývoje“**,

- **„křesťanské symboly“** (jede především o odpovědi katolíků), např. kříž, láska, naděje či Otec; tyto symboly byly asi ve čtyřech případech použity u dotazovaných „bez vyznání, přičemž bylo zdůrazněno, že se nejedná o křesťanský výklad.

- Některé symboly se mi nepodařilo zařadit, např. světlo, Gaia, pramen, slovo, prázdnota atd. Jedná se o pojmy, které se vztahují k různým oblastem.

Když upustím od jakýchkoliv snah o „rozdělení“ symbolů do skupin podle jejich možné vztáznosti ke konkrétním, např. náboženským formám, tak zjistím, že se pohybují v rovině **abstraktních víceznačných pojmů**. (Dalo by se říci, pokud u odpovědi vypustím konfesi

dotazovaných a zohledním pouze jejich věk, zjistím že všichni respondenti se v této otázce pohybují ve stadiu čtyři, tj. tíhnou k abstrakci.)

Tillichův symbol Boha se zde ale nevyskytl ani jednou.

2.4.12 Jak chápete postavu Ježíše Krista?

Syn živého Boha. (Katolík)

Postava, o které se napsalo mnoho smyšlených příběhů. Nebo historická postava opředaná mýty.

Dávný prorok, jehož dílo, život a poselství se po jeho smrti staly prostředkem k manipulacím. Nemáme o jeho životě všechny záznamy a ty, co máme jsou, zkresleny. Jsem přesvědčen o tom, že moderní křesťanství mu do úst vkládá slova s jiným významem, než jak je vyslovil. S Kristem nemám blízký kontakt.

Historická postava. (Čtyři odpovědi.) Nebo historická postava s určitým charismatem. (Dvě odpovědi.)

Duálně: jako symbol katolické církve a jako sebe.

Jako významnou biblickou postavu.

Ztělesnění/představitel myšlenkového proudu/hnutí.

Člověk, který došel poznání, uvědomil si, jak to všechno je. (Katolík.)

Ježíš přišel po Starém zákoně znovu přiblížit Boží Slovo, vyložit ho skrze lásku. On ukázal Boha jako milujícího otce, on dal příklad, jak žít dle Božího Slova tady na zemi. Nemám zatím zpracováno jeho obětování se. Zatím nedokážu pochopit tuhle obět, co všechno vyžadovala a co přinesla lidem. Mé chápání a prožívání zatím končí u Ježíšova života. (Protestant.)

Ten, kdo o sobě tvrdil, že je syn Boží, a zemřel za to. (Katolík.)

Spasitel. (Katolík.)

Fiktivní postava, která vznikla v myslích lidí, kteří potřebovali smysly vnímat Boha.

Mýtický učitel.

Ten, který vystihl požadavky své doby.

Byl to muž, který měl ideu, které všechno obětoval, a ostatní ji dezinterpretovali.

Symbol mystické cesty, kterou musí vnitřně prožít každý, kdo jde k Bohu.

Jako někoho, kdo lidem ukázal určitou cestu.

Nijak.

Bez odpovědi. (Sedm.)

Všechny odpovědi katolíků vnímají Ježíše jako **Syna božího, Spasitele a průvodce na správné cestě k Bohu.**

Lidé „bez vyznání“ z velké míry chápou **Ježíše historicky** a ztotožňují ho s myšlenkovým proudem, za který obětoval život. Přisuzují mu **charisma**. Mnohé případy zdůrazňují, že jeho učení bylo opředeno „mýty“, nebo i pokřiveno. **Ježíš je vnímán zásadně kladně!** Jedinci ho akceptují, dokonce i respektují, ale nevěří v něj.

Pouze jedna odpověď nevnímá Krista „žádným způsobem“.

2.4.13 Myslíte si, že mají všechna náboženství něco společného?

Dvacet devět respondentů odpovědělo *ano*, tzn. všichni respondenti odpověděli stejně. Neshodli se ale na jednotícím prvku různých náboženství. Uváděli:

Ano. Podle mého názoru jsou si všechna náboženství podobná právě silou lidí, kteří v ně věří (nezáleží na mono-, polytheismu).

Ano. Všechny chtějí ukázat, že neexistuje jen pozemský život, ale že je nad světem i nějaká vyšší síla. (Katolík.)

Mají společný cíl, tj. ráj, nirvána atd.

Společná je věra v nadpřirozeno. (Katolík.)

Společná je věra ve vyšší princip.

Společná je věra ve vyšší smysl.

Snahu vyrovnat se se smrtelností?

Touhu smířit se se zlem a neštěstím, nedokonalostí svou i světa? Potřebu věřit v něco přesahujícího člověka? Další z lidských potřeb, potřebu duchovna, potřebu zaplnit mezeru v duši? Touhu po řádu, harmonii, po lidském společenství, sounáležitosti? Po dokonalosti, nedosažitelné na tomto světě? Strach? (Protestant.)

Spojuje je transcendentno.

Jsou společné v tom, že odpovídají na potřebu člověka věřit;

Společný je rituál, tradice a věra.

Společná je věra. (Dva.)

Ano, pomáhají lidem věřit, že nejsou sami.

Snaha nalézt tu správnou cestu.

Etické normy a principy.

Společné jsou zákony a vysvětlení existence.

Touhu po nalezení a naplnění smyslu života.

Měla by mít společně to, že vedou člověka k určitému způsobu života a vysvětlují mu, proč je vlastně na světě. Jestli tomu tak ale skutečně je, nevím.

Existují Západní a Východní náboženství. Západní preferují vědomí, k Bohu dospívají a akcentují jangový typ přemýšlení. Východní v Bohu žijí, preferují nevědomí a jsou spíše jinové. Proto podléhají tolik invazi starozákonních „blábolů“. Pro přežití lidstva je nutné hledání nové cesty a úplná integrace všeho vědění, které máme.

Jakousi snahou „mimoходом“ je u všech náboženství stanovení pravidel mezilidského styku. Také se snaží obrátit mysl člověka k jeho nitru. To jsou prvky, jež jsou náboženstvím dost společné.

Bez odpovědi. (Tři.)

Typologie odpovědí:

- společná je „věra v“ (nejčastěji víra ve „vyšší sféru“),
- společné jsou normy pro život člověka,
- společná je snaha o vyrovnání se s těžkostmi života.

2.4.14 V čem se podle Vás náboženství liší?

V hodnotách, které jsou pro určitá náboženství důležité. Také počet bohů, které vyznávají.

V terminologii, době vzniku, atd.

V myšlenkách, v pojetí.

Kultura, mentalita, filosofie, atd. (Katolík.)

V přístupu ke člověku.

To je otázka pro religionistu. Každé náboženství má přece znaky, kterými se odlišuje od ostatních. Já asi vidím největší rozdíl v tom, do jaké míry omezují své „ovečky“ v jejich životě (co jim zakazují a v jaké míře apod.)

Stylem uctívání Boha, výkladem svých svatých knih, postavou Boha... (vším, čím si mohou být podobná).

Ve způsobu uchopení transcendentna.

V pojmenování „vyšší bytosti“, která stojí nade vším.

V pojetí Boha.

Ve výkladu a ztvárnění Božích zákonů.

V interpretaci např. etických principů.

Každé je jiné, stejně jako jsme i my různorodí.

V praktických detailech.

V náboženské praxi. (Dva.)

V přístupech v hledání cesty. (Dva.)

V cestě, jakou se pokouší uchopit bytí.

Kulturní, zvykové rozdíly určitých skupin lidí.

Liší se podle hodnot sdílených danou kulturou v danou dobu. Každé náboženství má tendenci vyvyšovat určitý způsob života a smýšlení, určité charakterové vlastnosti a morální principy. Liší se také v důraze na individualitu vs. společenství, vnitřní život či společenskou angažovanost, vnitřní prožívání či vnější diktát víry. Dále ve vnějších znacích - ve způsobech demonstrování víry, v obřadech, uspořádání (či neexistenci) církevních institucí. Ovšem uvnitř každého náboženství je možné růst ve víře a prožívat víru svobodně a hluboce, taková moudrost a vyzrálost se potom line napříč náboženstvími.

Bez odpovědi. (Čtyři.)

Jeden respondent tvrdí, že se náboženství liší tím, čím si mohou být i podobná. Pokud srovnám odpovědi s otázkou 2.4.13, tak nezbyvá (dle souladu s odpověďmi ve 2.4.13) než souhlasit.

Respondenti uvádějí rozdílnost náboženství:

- v uchopení postavy Boha/transcendentna,
- v době vzniku, v kultuře,
- v hodnotách,
- v praxi, např. uctívání atd.,
- ve způsobu uchopování „předmětu“ náboženství (jako způsob myšlení; filosofie náboženství).

2.4.15 Existuje jiná víra než „náboženská“?

Odpověď ano. (Dvacet šest respondentů, z nich čtyři katolíci a jeden protestant.)

Odpověď ne. (Nula.)

Bez odpovědi. (Tři.)

Na odpovědi na tuto otázku se všichni, bez ohledu zda věří, či ne, shodli.

2.4.16 Věří každý člověk?

Odpověď ano. (Patnáct, z nich tři katolíci.)

Odpověď ne. (Deset, z nich jeden katolík a jeden protestant.)

Nevím. (Dva.)

Bez odpovědi. (Dva.)

Vzhledem k tomu, že všichni respondenti odpověděli v otázce 2.4.15 (*Existuje jiná víra než náboženská?*) kladně, tak je nemohu podezírat z víceznačného pochopení otázky. Takže jejich odpovědi vykládám jako „**obecné chápání pojmu víra**“, tzn. je možno tento výklad vztáhnout ke kterékoliv sféře našeho myšlení (popř. i mimo něj). Slovo *věřit* tedy můžeme použít jak v náboženském kontextu, tak i mimo něj (např. víra v UFO atd.), přesto třetina respondentů tuto schopnost člověku odepřela.

2.4.17 Důvěřujete své víře?

Odpověď *ano*. (Dvacet jeden, z nich pět katolíků.)

Odpověď *ne*. (Tři.)

Nevěřím. Nemohu odpovědět.

Nevím. (Dva.)

Bez odpovědi. (Dva.)

V otázce 2.4.6 (*Cítíte svoji víru jako živou?*) odpovědělo dvacet tři respondentů *ano*, v otázce 2.4. 9 (*Reaguje Vaše víra na potřeby Vašeho života?*) odpověděli všichni respondenti také kladně. (Někteří neodpověděli.) Stejně i v otázce 2.4.17, tj. po důvěře k víře, většina odpovídá kladně. K polemice se nabízí, **co to znamená, když nedůvěřuji své víře a přesto ji mám?** (Jak platí u třech záporných odpovědí.)

2.4.18 Zažil/a jste někdy krizi víry?

Odpověď *ano*. (Dvacet jeden respondentů, z nich jeden katolík a jeden protestant.)

Nevěřím. Nemohu odpovědět.

Odpověď *ne*. (Sedm.)

U vyhodnocení této otázky chci zdůraznit, že kladná odpověď figurovala u těch dotazovaných, kteří byli schopni více obsírněji svoji víru popsat a kteří ji charakterizovali jako smysl života (Šest dotazovaných, z kladně odpovídajících).

2.4.19 Pozorujete, že se Vaše víra mění (např. s přibývajícím věkem)? Jak? Co si myslíte, že má na tuto proměnu vliv?

Věra se mění. (Dvacet dva odpovědí.)

Mění se s věkem, se zkušenostmi, jiný je vztah k Bohu v dětství, jiný v dospělosti, jiný po první sexuální zkušenosti, člověk je tvor dynamický a stále se mění. (Katolík.)

Pod vlivem zážitků.

Mění se postupně s přibývajícím věkem, znalostmi a zkušenostmi. (Třináct.)

Ano. Krise víry je chvíle, kdy člověk ztratí rámeček svého poznání, nejčastěji proto, že je ztracen sám v sobě, případně ve světě.

Má víra se mění velice rychle, právě proto, že je velice mladá. Ziskávám jistotu, mění se otázky, které si kladu, síla, kterou dokážu z víry čerpat. Tyto proměny způsobuje stále hlubší znalost Boha, Bůh sám, jeho Slovo, lidé, které mi posílá. On sám mění mé srdce nejzásadněji ze všeho. (Protestant.)

Rozšiřování obzorů.

Stabilizuje se a sílí.

Vliv prostředí a blízkých.

Změny jako rozvíjení.

Vyvíjí se od klasických představ přejatých ze společnosti, kultury směrem k individuální představě.

Nevěřím. Nemohu odpovědět.

Bez odpovědi. (Dva.)

Nemění se. (Čtyři.)

Nejčastější odpověď byla, že **změna víry je spojená s věkem a zkušenostmi.**

Další původci změny jsou:

- okolí,
- poznávání, ve smyslu znalosti o světě,
- krize víry,
- narůstající znalosti o Bohu.

Podle Fowlera by byli dotazovaní podle své odpovědi zařazeni do tzv. individuálně-reflexivní víry, neboli mladý dospělý. Toto období by mohlo nést pracovní název období hledače. Člověk se snaží zjistit, čemu opravdu věří. Rozlišuje lidi jako jednotlivce, nikoliv podle toho, k jaké skupině se hlásí. Toto období charakterizuje West (2002, s. 156.) citátem

Joseph Campbell : *Když se ustanoví osobní víra, lidé se stávají sluncem, které vyzářuje své vlastní světlo, spíše než měsícem, který odráží světlo druhých.*

2.4.20 Co/kdo ovlivňuje Vaši víru?

Diskuze s lidmi o víře, ale nejsou časté.

Všechno, život je víra.

Osobní zkušenost, přemýšlení.

Psychotropní látky – THC, psylocybin, LSD (seřazeny sestupně podle míry vlivu na mou víru). Kontakt s moudrými, probuzenými lidmi. Psané informace – sdělení mezi řádky, i knihy.

Je to Bůh sám, který mi dovoluje poznat Ho ve chvílích ztišení. Mou víru ovlivňuje její sdílení s dalšími a také přítomnost Boha v životech lidí kolem mne. (Protestant.)

Životní zkušenosti. (Čtrnáct, z nich čtyři katolíci.)

Svět. (Dva.)

Psychický stav.

Nevěřím, nemohu odpovědět.

Bez odpovědi. (Sedm.)

Přestože tato otázka je obdobou 2.4.19 (*Pozorujete, že se Vaše víra mění? Co má na Vaši víru vliv?*), ani v jediné odpovědi v tomto případě nebyl postihnutý faktor věku. Nejčastěji byly opět uváděny **zkušenosti**, ale nyní nebyly spojovány s věkem. (Nebo byl věk brán v potaz automaticky? Nemohu nijak potvrdit, ani vyvrátit.) Do zkušeností můžeme zahrnout i různé typy zážitků, např. **psychosomatické látky, promluvy s Bohem, dialog s přáteli** atd. **Všichni tazatelé (vyjma jednoho, který nevěří) tedy zakoušejí ovlivňování víry.**

2.4.21 Má vědecký pokrok „negativní vliv“ na projevy víry tradičních náboženství a nových náboženských hnutí ?

Odpověď *ano.* (Tři.)

Otázka IMHO nemá jasnou odpověď ano/ne. Moderní věda je sama náboženstvím. Má své obřady, dogmata, duchovní i věřící. Ano, je expanzivní a může-li, ostatní náboženství zatlačuje do pozadí. To je špatně, protože moderní věda je velice nebezpečná. Současně – oproti křesťanství to není velká změna. Lidé by potřebovali ožít a probudit se, každý zvláště začít používat oči a hlavu. To jediné pomůže. Dokud to neudělají, bude se jen pár mocných

prát o jejich peníze a moc nad nimi. Třeba katolici a lékaři. (Píše student lékařství „bez vyznání“.)

Odpověď ne. (Dvacet dva.)

Na instituci ano, na víru ne.

Bez odpovědi. (Dva.)

Více než dvě třetiny respondentů uvádějí, že projevy „náboženské víry“ nejsou negativně ovlivňovány vědeckým pokrokem. Tato odpověď „vyplývá“ z předchozích. Odpovídá pojetí či definici víry u jednotlivých respondentů. Víra v jejich případě není konfrontována s vědeckým pokrokem, není stavěna do protikladu.

Pokud bych se měla vrátit k odpovědi studenta lékařství, pak musím souhlasit s tím, že moderní věda si nárokuje tzv. expanzivní politiku, ale „obyčejný“ člověk se setkává pouze s jejími produkty na „uživatelské úrovni“. (Můžeme zde zmínit např. estetickou plastickou chirurgii.) A tyto „produkty“ vědy se stávají, dejme tomu, „modlou“ či trendem, pokud jsou využity mechanismem propagandy, v současné době reklamy.

2.4.22 Co je to „nevíra“? Je to stejné jako být ateistou?

„Nevíra“ – nevěří v nic, ateista – nevěří v Boha.

Ateista znamená bez náboženského vyznání, což není stejné jako „nevíra“, takže ne.

Ateista IMHO může něčemu věřit, ale nejde to zahrnout pod klasické náboženské systémy.

Nevěrec pak víru odmítá, což může být také specifický druh víry... takže vlastně nevím

Být ateistou znamená věřit v něco jiného než-li v Boha. Pojmy bych tedy neslučovala.

(Dva.)

Ateista je podle mého názoru člověk bez příslušné konfese. „Nevíra“ je životní deziluze.

S pojmem „nevíra“ jsem se doposud neseťkal.

Myslím si, že ateista ví, že Bůh existuje, ale neakceptuje ho. Každý člověk v něco věří, má svůj smysl života. (Katolík.)

Ateismus je také víra, např. v racionalismus; „nevíra“ neexistuje.

I ateista může v cosi věřit, ale nemít víru je absolutní.

Ateismus je opak „nevíry“.

Lidé, kteří se prohlašují za ateisty, spíše nevěří v živého.

Ateismus je druhem náboženství, nikoliv jeho opakem. „Nevíra“ není dlouhodobě udržitelná, vede k depresi a apatii.

„Nevíra“ není – s „nevírou“ se lidé neztotožňují.

„Nevěra“ je nechut' připustit si jakékoliv otázky o příčinách a následcích, o smyslu života.

Domnívám se, že ateismus je odlišný. Ateista může hledat a mít víru, jen dosud nenachází ucelené a uspokojivé odpovědi.

Rozhodně ne! I poslušný katolík, který chodí každou neděli do kostela, může v hloubi duše nevěřit. Já např. se považuji za ateistu, protože do kostela nechodím, ale rozhodně se nepovažuji za člověka, který nevěří.

Řekla bych, že „nevěra“ je často skrytá a jde ruku v ruce s pokrytectvím.

Ateista tvrdí, že není Bůh. Ovšem nevěřit v nic a nikoho, to je mnohem strašnější. Pod „nevěrou“ si představuji nejen prázdnotu, ale sebepožirající prázdnotu, černou díru, která požírá vše kolem, hlavně tedy člověka uvnitř. Nevěru si vlastně nedokážu představit. Říct, že Bůh není, je popřením jen jedné z možností. Říct, že nevěřím, vůbec nevěřím, je popřením všeho, asi i sebe. (Protestant.)

Jako nereligionistický laik chápu ateismus jako popírání Boha a jiných nadpřirozených postav a postojů, nevěru chápu dvojím způsobem: buď jako nevěru pouze v Boha, nebo také ve ztrátu veškerých hodnot, kdy člověk nevěří vůbec v nic.

Nevím. (Dva.)

Není rozdíl. (Dva.)

Bez odpovědi. (Sedm.)

Krom dvou odpovídajících se ostatní shodli na rozdílu mezi ateismem a „nevěrou“. Většina takto smýšlejících definuje **ateismus jako popírání Boha nebo transcendentna**, naproti tomu **nevěru jako protiklad „víry v“**. Ateismus v těchto případech není držen jako popření víry jako takové; jde pouze o popření víry v Boha. Jako příklad uvádím ještě jednou: *Ateismus je také věra, např. v racionalismus; ...I ateista může v cosi věřit, ale nemít víru je absolutní.* Mnozí zastávají názor, že „nemít víru“ je buď nemožné, neudržitelné, nezdravé, patologické, nebo dokonce jeden odpovídající tvrdí, že „nevěra“ *neexistuje*.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila postihnout především to, jak dnešní člověk ve věku od devatenácti do třiceti let vnímá a uchopuje víru. Nesnažila jsem se dotazovaným vnútit nějaké možné pojetí víry.

Jsem si vědoma toho, že už samotný výběr termínů jistým způsobem determinuje odpovědi. Domnívám se ale, že tato determinace je pouze částečná. Výběrem pojmů do otázky neovlivňuji jedince v tom, co si dotyčný do obsahu své víry zahrne. Neovlivním ho v tom, zda je pro něj vůbec pojem víra relevantní atd.

Snažila jsem se rozlišit mezi znalostí termínů a tím, zda jsou pro dotyčného aktuální. A to je IMHO zásadní. Pokud dotyčný neoperuje s termínem např. „živý Bůh“, pak mi odpověděl: *Nepředstavuji si. Neznám.* atd.

Přestože některé termíny nebyli respondenti schopni do svého pojetí víry zahrnout, či ztotožnit se s nimi, „prokázali“ jejich znalost. (Např. z hlediska povědomí o jejich používání v rámci společenství, ke kterým se zrovna nehlásí, např. tento pohled se vyskytoval u otázky 2.4.8 *Jste schopni do své víry pojmout pojem „živého Boha“?* Nebo prokázali znalosti „historie“ např. u otázky 2.4.12 *Jak chápete postavu Ježíše Krista?* či jisté „religionistické znalosti“ např. u poslední otázky 2.4.22 *Co je to „nevěra“? Je to stejné jako být ateistou?* atd.)

Jestliže bych měla zhodnotit, zda dotazovaní jsou „věřící“ či „nevěřící“, pak bych vyslovila souhlas „víře“. Duchovní vyspělost je přiměřená věku respondentů.³⁰ Objekty víry jsou mnohé. V některých případech neutříbené či různorodé. Hranice mezi „vírou náboženskou“ a tzv. „životní filosofií člověka“ je skoro nevymezitelná. Snad bych, z výše uvedených výpovědí, mohla vyvodit jakousi „mez“ pro „víru náboženskou“ a to podle toho, do jaké míry jsou dodržována pravidla společenství, ke kterému se dotyčný věřící hlásí. Z tohoto hlediska pak můžeme rozlišovat mezi člověkem „tradičním“³¹ a člověkem držícím se „duše“ daného společenství, tj. např. křesťan nedocházející na církevní bohoslužbu, ale nerozcházející se s Credem.

---

³⁰ Opět jen dle uvedených teorií viz Oser, Kohlberg a Fowler.

³¹ Sem zahrnuji člověka dodržujícího církevní tradici v aktuálním kontextu, např. u křesťanství „úpravy“ papežskými encyklikami.

Víra a náboženství je velice obsáhlou otázkou, kterou je možno nahlížet z různých perspektiv. Já jsem ve své práci alespoň nastínila několik teorií, které jsem se snažila aplikovat při vyhodnocování dotazníků.³²

V úvodu jsem charakterizovala svoji práci citátem z Kierkegaarda, na kterého bych chtěla navázat citací závěrečnou: *Kdyby byly dveře vnímání očištěny, jevíly by se věci takové, jaké jsou -- nekonečné.* (Blake.)³³

---

³² V praktické části jsem se především držela psychologické typologie Fowlera, Kohlberga a Osera.

³³ Úryvkem z W. Blaka chci poukázat na to, že pro člověka je „smysl pro“ (víru, pro náboženství, pro duchovní atd.) přirozený a pojmy, které za tuto přirozenost dosadíme jsou specifickým znakem pro určitého jednotlivce. Bez tohoto „smyslu pro duchovní“, by nebyl člověk ničím.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ

- Duda, D.: *Věra: Co to je?*, Advent orion, Praha, 1994. (Pouze pojem věra.)
- Harlt, P.: *Psychologický slovník*, Portál, Praha, 2000. (Pouze pojem věra.)
- Hexham, Irving: *Hexham's Concise Dictionary of religion*. Inter Varsity Press, USA, 1994. (Pouze pojem věra.)
- Horyna Břetislav, Pavlincová, Helena a kolektiv: *Slovník Judaismus, Křesťanství, islám*, Nakladatelství Olomouc, 1998 (Čerpala jsem některé definice, např. věra, náboženství atd.).
- Horyna Břetislav, *Úvod do religionistiky*, Praha, ISE, edice OIKÚMENÉ, 1994.
- Charden, Pierre Teilhard: *Jak věřím*, Praha, Vyšehrad, 1997. (Vybrané pasáže.)
- Fontana, David: *Cesty ducha v moderním světě – Možnosti duchovního růstu z pohledu psychologie a spirituálních tradic*, Praha, Portál, 1999.
- Funda, A. Otakar: *Věra bez náboženství*, Praha, Prvokruh, 1996.
- Janke, Wolfgang: *Filosofie existence*, Nakladatelství Mladá fronta, Praha 1994.
- Kašparů, Max: *Do výšky volím pád*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- Giussani, Luigi: *Riziko výchovy*, Praha, České katolické nakladatelství Zvon, 1996.
- Kábrt, prof. Dr., Jan a kolektiv: *Latinsko-český slovník*, Státní pedagogické nakladatelství, 1957. (Pro překlad slov absurdus, -a, -um a surdus, -a, -um.)
- Keating, Thomas: *Pozvání k lásce*, Praha, Zvon, 1996.
- Kierkegaard, Sören: *Bázeň a chvění*, Nakladatelství Svoboda – Libertas – Praha, 1993.
- Klapetek, Milan (pořadatel): *Sborník přednášek a příspěvků k tématu Evropa mezi vědou a vírou hledání nové konfigurace*, Vysoké učení technické v Brně, 2001.
- Kolektiv autorů: *Filosofický slovník*, Nakladatelství Olomouc, 1998 (Čerpala jsem některé definice, např. věra, náboženství atd.).
- Rejchrt, Luděk: *Věřím. Výklad apoštolského vyznání víry*, Praha, Svitání, 1990.
- Ricouer, Paul: *Myslet a věřit*, Brno, CENTRA, spol., s.r.o., 2000 (Pouze kapitola *Biblické meditace*).
- Robinson, A. T.: *Čestně o Bohu*, Praha, Mladá fronta 1969.
- Rohr, Richard a Marhos, Joseph: *Cesta divokého muže, Úvahy o mužské spiritualitě*, Brno, Cesta, 2002.
- Rohr, Richard a Marhos, Joseph : *Proč být katolíkem?*, Brno, Cesta, 2003.
- Rohr, Richard: *Všechno má své místo, Dar kontemplativní modlitby*, Praha, Vyšehrad, 2003.
- Štampach, O. Ivan: *A nahore nic, O možnostech postmoderního člověka duchovně žít*, Praha, Portál, 2000.

Tillich, Paul: *Lidské tázání po nepodmíněném*, Brno, nakladatelství 3K, 1997.

West, Kenneth, G.: *Dobrodružství psychického vývoje*, Praha, Portál, 2002 (Pouze kapitola *Vnitřní hledání – kognitivní, morální a náboženský růst*).

Zacharias, Ravi: *Skutečná tvář ateismu*, Praha, Návrat domů, 1998.

Zohar, Danah: *Spirituální inteligence*, Praha, Mladá fronta, 2003.

Časopisy:

Štampach, O. Ivan: *Postmoderna*, in Souvislosti č. 2/1992.

Štampach, O. Ivan: *Křesťanství a postmoderní kultura*, in Perspektivy č. 4/1994.

Štampach, O. Ivan: *Kolik lidí vlastně věří v Boha?* in Perspektivy č. 7/1994.

WWW stránky:

www.vira.cz

www.chlapi.cz

www.stampach.cz

www.halik.cz

www.opusdei.org

www.fokolare.cz

www.sweb.cz/hagioterapie/hagio.html

www.phil.muni.cz/fil/etika/texty/panorama/kohlberg.html

www.profil.muni.cz/recenze/brazda-gillian.html

www.sweb.cz/psychologie/x.psy.ruzne/PMV.htm

www.klimes.mysteria.cz/zpravodaj/index.phtml?limit=-1&druh=teologie&druh (Čerpa la jsem dělení vlastností víry dle Opatrného a vývoj katolíka u Osera.)

PŘÍLOHY

Následující dotazník byl předložen respondentům:

Dotazník o víře

Pokyny k vyplnění dotazníku:

U identifikačních údajů, to je pohlaví, věk, vzdělání atd. podtrhněte správnou odpověď a chybějící údaje doplňte.

U odpovědi *Ano/Ne* vyberte jednu možnost a nehodící se škrtněte.

U odpovědi *Rozved'te* stručně odpovězte.

Jsem muž = M, žena = Ž

Věk: do 25, 26 – 30, 31 – 35, 36 – 40, 41 – 45 – 46 – 50, 51 – 60, 61 – 70, 71 a více

Vzdělání:

Vyznání:

Pravidelná účast na bohoslužbě: více než jednou týdně, 1 týdně, 1 za měsíc, příležitostně, vůbec.

Praktikuji modlitbu nebo jiný druh meditace/ rozjímání (sám/sama či ve skupině): každý den, 1 x týdně, 1 x za měsíc, příležitostně, vůbec.

1. Co je pro Vás víra?	Rozved'te
2. Co je pro Vás náboženství?	Rozved'te
3. Co je pro Vás Bůh?	Rozved'te
4. Kde víru nacházíte? Odkud ji berete/čerpáte? Kde se ve Vás zrodila?	Rozved'te
5. Ztotožňujete víru a instituci náboženství?	Ano/ Ne
6. Cítíte svoji víru jako živou?	Ano/ Ne
7. Jste schopni do své víry zahrnout / pojmout živého Boha?	Ano/ Ne
8. Co si představujete pod pojmem „živý Bůh“?	Rozved'te
9. Máte pocit, že Vaše víra reaguje na potřeby Vašeho života?	Ano/ Ne
10. Jste schopni věřit bez náboženství? Nebo si myslíte, že byste věřili, jen kdyby náboženství nebylo?	Ano/ Ne Rozved'te

11. Kdybyste mohli svoji víru vyjádřit jako nějaký symbol, jaký by byl?	Rozved'te
12. Jak chápete postavu Ježíše Krista?	Rozved'te
13. Myslíte si, že mají všechna náboženství světa něco společného? Pokud ano, co?	Ano /Ne
14. V čem se podle Vás náboženství liší?	Rozved'te
15. Existuje jiná víra než „náboženská“?	Ano /Ne
16. Věří každý člověk?	Ano/Ne
17. Důvěřujete své víře?	Ano/ Ne
18. Zažil/a jste někdy krizi víry?	Ano/Ne
19. Pozorujete, že se Vaše víra mění (např. s přibývajícím věkem)? Jak? Co si myslíte, že má na tuto proměnu vliv?	Ano /Ne Rozved'te
20. Co/kdo ovlivňuje Vaši víru.	Rozved'te
21. Má vědecký pokrok negativní vliv na víru, na náboženství?	Ano /Ne
22. Co je to „nevíra“? Je to stejné jako být ateistou?	Rozved'te

RESUMÉ

Práce *Víra a náboženství* předkládá obecnou definici víry a náboženství dle Horyny (1994), která je současně nástinem pro některé další přístupy k těmto pojmům.

Jako stěžejní přístup k pojmu víra (a to buď v kontextu náboženském či nikoliv³⁴) jsem zvolila psychologickou metodu, jejíž principy vycházejí z poznatků kognitivní psychologie Jeana Piageta, na kterého navazuje výběr autorů z řad jeho pokračovatelů. Tito psychologové zakládají svoji typologii mravního vývoje člověka z hlediska času právě na Piagetem vytvořeném předpokladu vlivu kognitivního růstu na růst mravní. Tuto teorii dále rozvedl Lawrence Kohlberg.

Zásadním způsobem na předcházející studie navázal James Fowler, který propojuje oblast morální vyspělosti jedince s „vyspělostí ve víře“.

Příkladem typologie vztažené na konkrétní náboženský systém je přístup Osera, jenž se zabývá souvislostí morálky a víry u křesťana.

Jako druhý přístup ke zkoumanému tématu jsem si zvolila tři autory zastupující oblasti protestantismu (Paul Tillich), religionistiky³⁵ (Otakar Funda) a náboženského existencialismu (Sören Kierkegaard).

U těchto autorů uvádím jejich pojetí víry a náboženství a snažím se je mezi sebou konfrontovat. Základními pojmy se kterými u zmíněných autorů operuji, jsou symbol (Paul Tillich), absurdita (Sören Kierkegaard) a „nenáboženské náboženství“ či nepatetická nadějnost (Otakar Funda).

Teoretické předpoklady svoji práce se snažím zhodnotit při vyhodnocování dotazníků v praktické části, která se zabývá tím, jak vybraná skupina respondentů chápe pojem víra a náboženství.

---

³⁴ V tomto bodě záleželo na přístupu zvoleného autora.

³⁵ Protestantismem ovlivněná koncepce religionistiky.